

UNIVERZITA KARLOVA

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

Institut mezinárodních studií

Katedra německých a rakouských studií

Bakalářská práce

2020

Jaroslav Vondrák

UNIVERZITA KARLOVA

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

Institut Mezinárodních studií

Katedra německých a rakouských studií

**Severočeská panelová výstavba: Komparace sídlišť
Severní Terasa, Ruprechtice a Březenecká**

Bakalářská práce

Autor práce: Jaroslav Vondrák

Studijní program: Historické vědy

Vedoucí práce: PhDr. Petr Šafařík

Rok obhajoby: 2020

Prohlášení

1. Prohlašuji, že jsem předkládanou práci zpracoval samostatně a použil jen uvedené prameny a literaturu.
2. Prohlašuji, že práce nebyla využita k získání jiného titulu.
3. Souhlasím s tím, aby práce byla zpřístupněna pro studijní a výzkumné účely.

V Praze dne 14. května 2020

Jaroslav Vondrák

Bibliografický záznam

VONDRÁK, Jaroslav. *Severočeská panelová výstavba: Komparace sídlišť Severní Terasa, Ruprechtice a Březenecká*. Praha, 2020. Bakalářská práce (Bc.). Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd, Institut Mezinárodních studií. Katedra německých a rakouských studií. Vedoucí práce PhDr. Petr Šafařík.

Rozsah práce: 67 289 znaků

Anotace

Tématem této bakalářské práce je komparace tří vybraných severočeských sídlišť: Březenecká v Chomutově, Severní Terasa v Ústí nad Labem a Ruprechtice v Liberci. Tato sídliště budou komparována v rámci tří kategorií: 1) stavba a použitá technologie, 2) architektura a estetika sídliště, 3) demografická struktura sídliště. Sídliště byla vybrána dle zásad komparability. Ve všech třech případech jde o panelová sídliště vyprojektovaná v šedesátých letech 20. století, jejichž výstavba začala nejpozději v roce 1970. Všechna sídliště byla vybudována na území Severočeského kraje. Mimo komparaci sídlišť obsahuje tato práce také teoretický vhled do historie panelové výstavby v Československu.

Annotation

The topic of this bachelor's thesis is a comparison of three selected North Bohemian housing estates, which are the Březenecká housing estate in Chomutov, the Severní Terasa housing estate in Ústí nad Labem and the Ruprechtice housing estate in Liberec. These housing estates will be compared within three categories: construction and used technology; architecture and aesthetics of the housing estate; and demographic structure of the housing estate. These housing estates were selected according to the principles of comparability. In all three cases, these housing estates are panel buildings, designed in the 1960s and their construction began in 1970 at the latest. All of the housing estates were built in the North Bohemian Region. In addition to the comparison of housing estates, this work also contains a theoretical insight into the history of the construction of panel buildings in Czechoslovakia.

Klíčová slova

architektura, panelová výstavba, typizovaná výstavba, Severočeský kraj, Chomutov, Ústí nad Labem, Liberec

Keywords

architecture, panel construction, standardized construction, North Bohemia, Chomutov, Ústí nad Labem, Liberec

Title/název práce

North Bohemian panel construction: Comparison of housing estates Severní Terasa, Ruprechtice and Březenecká

Poděkování

Na tomto místě bych rád poděkoval především PhDr. Petru Šafaříkovi a doc. PhDr. Jiřímu Vykoukalovi, CSc., kteří mi při psaní práce poskytovali cenné rady. Dále bych chtěl poděkovat rodině, za dlouhodobou podporu při studiu, zejména pak mámě. Kamarádům Aničce, Jirkovi a Kryštofovi děkuji za pomoc s korekturou práce a zpětnou vazbu, kterou mi poskytli.

Obsah

Úvod	1
Stručný vhled do problematiky panelové výstavby v Československu	5
Periodizace výstavby	8
Obecná východiska komparovaných kategorií	10
Stavba a technologie	10
Architektura a estetika	12
Demografická struktura	13
Ústí nad Labem: Severní Terasa	15
Stavba a technologie	16
Architektura a estetika	18
Demografická struktura	21
Liberec: Ruprechtice	23
Stavba a technologie	23
Architektura a estetika	24
Demografická struktura	26
Chomutov: Březenecká	28
Stavba a technologie	29
Architektura a estetika	31
Demografická struktura	32
Komparace	34
Stavba a technologie	34
Architektura a estetika	36
Demografická struktura	37
Závěr	40
Použité zdroje	43
Prameny	43
Literatura	43
Internet	45
Ostatní	45
Obrázky	45
Teze bakalářské práce	47

Úvod

Tato bakalářská práce si klade za cíl na základě primárních a sekundárních pramenů provést komparaci vybraných panelových sídlišť na území Severočeského kraje. Autor provede srovnání těchto sídlišť na základě tří kategorií, kterými jsou stavba sídliště a použité technologie, dále architektura a estetika sídliště a nakonec demografická struktura sídliště. Vybranými sídlišti jsou sídliště Březenecká v Chomutově, Severní Terasa v Ústí nad Labem a Ruprechtice v Liberci.

Bakalářská práce obsahuje kromě komparace vybraných panelových sídlištních celků také teoretickou část, která na základě odborné literatury popisuje historii panelové výstavby a její zavádění do praxe na území Československa, včetně periodizace sídlištní výstavby. Dále je také nastíněna obecná situace v kategoriích, které budou u vybraných sídlišť komparovány. Cílem této části práce je poskytnout informační zázemí pro následnou komparaci sídlišť.

Při výběru komparovaných sídlišť se autor řídil zásadami komparability, jak ji charakterizuje Sociologická encyklopedie. Ta uvádí, že nelze srovnávat cokoli, ale pouze jevy stejného řádu. Dále je nutné přesně definovat, co se srovnává a také je třeba brát v úvahu vzájemné vazby a kontextuální faktory.¹

Srovnávána jsou panelová sídliště, jež byla vyprojektována v šedesátých letech 20. století a jejich stavba začala nejpozději v roce 1970. Všechna leží na území Severočeského kraje. Přesně vymezenými kategoriemi, které budou srovnávány, jsou již zmíněné: 1) stavba a použitá technologie, 2) architektura a estetika sídliště, 3) demografická struktura sídliště. Vzájemné vazby a kontext jsou dány lokalitou výstavby, kterou je území Severočeského kraje.

Cílem komparace vybraných sídlišť je zodpovědět následující otázky: byla panelová výstavba na všech sledovaných sídlištních technologicky stejná? Lišila se role architektů v rámci jednotlivých sídlišť? Bylo na některém z komparovaných sídlišť využita netradiční architektonická nebo technologická metoda? Provázely výstavbu

¹ *Sociologická encyklopedie: Komparace* [online]. [cit. 2020-05-10]. Dostupné z: <https://encyklopedie.soc.cas.cz/w/Komparace>

komparovaných sídlišť nějaké opakující se problémy? Bylo si obyvatelstvo tří srovnávaných sídlišť v některém aspektu podobné?

Hlavními zdroji bakalářské práce je odborná literatura věnující se panelové výstavbě jak obecně, tak i konkrétním realizacím v Severočeském kraji. Dále literatura zaměřená na sociologickou a urbanistickou stránku věci. Níže jsou zhodnoceny hlavní prameny bakalářské práce.

V práci je využit poměrně nový titul *Paneláci 1* vydaný Uměleckoprůmyslovým museem Praha.² Ten komplexně mapuje padesát sídlišť z celé republiky a obsahuje cenné informace o vývoji panelové výstavby, politické, ekonomické, demografické i technologické stránce věci.

Podobně se na problematiku zaměřuje publikace *Když se utopie stane skutečností. Panelová sídliště v Československu* stejného vydavatele.³ Autorka se v knize věnuje počátkům myšlenky na masovou výstavbu a její následnou realizaci. Na problematiku nahlíží z různých perspektiv – ekonomické, politické, sociální. Zmiňuje také praktickou stránku věci jako fungování a podobu sídlišť a zamýšlí se také nad jejich budoucností.

Velmi cenným zdrojem práce je periodikum *Architektura ČSR*.⁴ Tento odborný časopis byl vydáván celou druhou polovinu 20. století. Komentoval dění v oblasti architektury, nové stavby, postupy a technologie. Pro účely bakalářské práce jde o hodnotné informace přímo z doby výstavby sídlišť. Zejména proto, že časopis se v průběhu let věnuje konkrétním stavebním projektům na severu Čech.

² SKŘIVÁNKOVÁ, Lucie, Rostislav ŠVÁCHA Karolína JIRKALOVÁ a Eva NOVOTNÁ. *Paneláci 1: Padesát sídlišť v českých zemích*. V Praze: Uměleckoprůmyslové museum, 2016. ISBN 978-80-7101-161-3.

³ ZADRAŽILOVÁ, Lucie. *Když se utopie stane skutečností*. Praha: Uměleckoprůmyslové museum, 2013. ISBN 978-80-7101-133-0, str. 50 – 58.

⁴ *Architektura ČSR*. Praha: Klub Architektů, 1989. ISSN 0300-5305.

Pro nastínění obecné situace v jednotlivých městech, kde se komparovaná sídliště nachází, bylo čerpáno z publikací věnujících se dějinám těchto měst. Jde mimo jiné o knihy *Dějiny města Ústí nad Labem* od autorů Vladimíra Kaisera a Kristiny Kaiserové, *Chomutovská uličnice* od autora Petra Raka nebo o publikaci *Liberec: urbanismus, architektura, industriál, pomníky, objekty, památky* od autora Jaroslava Zemana.⁵

Jako zdroj obrazových příloh byl mimo elektronických zdrojů využit například sborník *20 let práce Krajského projektového ústavu v Ústí nad Labem*.⁶

Ve výše uvedeném seznamu literatury jsou zastoupeny jak publikace sociologického a historického charakteru, tak i architektonického a technického. Rozdílné perspektivy, které uvedené publikace nabízí, vidím pro účely bakalářské práce jako velmi vhodné.

⁵ RAK, Petr a Jaroslav PACHNER. *Chomutovská uličnice: stavebně-územní proměny a vývoj názvů ulic v Chomutově, Horní Vsi a Spořicích*. V Ústí nad Labem: Pro Město Chomutov vydal Albis international, 2005. KAISER, Vladimír a Kristina KAISEROVÁ, ed. *Dějiny města Ústí nad Labem*. Ústí nad Labem: Městský úřad Ústí nad Labem, 1995. ISBN 80-901761-5-1.

ISBN 80-86971-81-3. ZEMAN, Jaroslav. *Liberec: urbanismus, architektura, industriál, pomníky, objekty, památky*. Liberec: Knihy 555, 2011. ISBN 978-80-86660-33-2.

⁶ *20 let práce Krajského projektového ústavu v Ústí nad Labem*. Ústí nad Labem: Krajský projektový ústav Ústí nad Labem, 1969.

Stručný vhled do problematiky panelové výstavby v Československu

K prvním realizacím panelových staveb v Československu došlo po druhé světové válce, kořeny typizované výstavby na našem území však sahají do meziválečného období. V celosvětovém měřítku dokonce až na počátek 20. století. Již v roce 1904 si dal americký architekt Grosvenor Attebury patentovat technologii montáže domků z předem vyrobených betonových dílců. Podle jeho projektu se následně v roce 1918 začala stavět část čtvrti Forest Hills Garden v New Yorku.⁷

Myšlenku stavby z prefabrikovaných bloků dále rozvíjeli němečtí architekti v rámci Bauhausu. Architekti ovlivnění touto školou ve dvacátých letech ve svých projektech začali používat typizované produkty jako stěny nebo stropy ze škvárových tvárníc či betonových desek a bloků. Proces, který s typizací přímo souvisí se nazývá zprůmyslnění stavebnictví. Jde o snahu vyrábět součásti staveb v továrně, na staveništi je pak sestavit. K tomuto má docházet ve velkém rozsahu, aby se celý proces zlevnil a byl co nejefektivnější.⁸

Literatura nabízí dva zdroje, které za touto myšlenkou stojí. Prvním z nich je tzv. taylorismus, tedy snaha vědecky efektivizovat a racionalizovat stavebnickou výrobu a šetřit tak čas, energii a zdroje. Druhý zdroj je spíše filozofický, jde o přesvědčení, že výstavba se musí zprůmyslnit, protože jde o dobový jev a historickou nutnost. Stejně tak jako se v továrnách vyrábí jiné zboží, budou se vyrábět také domy.⁹

O zprůmyslnění stavebnictví se vedly debaty i v meziválečném Československu, jedním z vůdčích propagátorů typizace byl výtvarný teoretik Karel Teige a skupina PAS. Skupina PAS (Pokroková architektonická skupina) byla uskupením levicově smýšlejících architektů, kteří se zabývali stavební výrobou dle sovětské vzoru.¹⁰

⁷ SKŘIVÁNKOVÁ, Lucie, Rostislav ŠVÁCHA, Martina KOUKALOVÁ a Eva NOVOTNÁ. *Paneláci 2: Historie sídlišť v českých zemích 1945 - 1989*. Praha: Uměleckoprůmyslové museum, 2017. ISBN 978-80-7101-169-9, str. 26 – 43.

⁸ Tamtéž.

⁹ Tamtéž.

¹⁰ ZADRAŽILOVÁ, Lucie. *Když se utopie stane skutečností*. Praha: Uměleckoprůmyslové museum, 2013. ISBN 978-80-7101-133-0, str. 30 – 32. (Dále jen: ZADRAŽILOVÁ, 2013).

Tito architekti a teoretici se ale pohybovali hlavně v teoretických rovinách. Přitom v Československu v meziválečné době již probíhaly konkrétní pokusy o zprůmyslnění stavebnictví, které prováděla zlínská firma Baťa. Ta se kromě sériové výroby bot, pneumatik a dalšího sortimentu zaměřila i na stavitelství. To se odrazilo ve způsobu stavby továrních hal a také ve výstavbě zástavby určené jako ubytování pro zaměstnance závodu. Takzvané Baťovy domky byly stavěny z cihel, ale dle základních principů zprůmyslnění – ve velkých sériích a v rámci několika typů. Od počátku čtyřicátých let pak ve zlínském Výzkumném ústavu stavebních hmot a stavebních konstrukcí probíhal výzkum a vývoj betonů. Bylo testováno, které jsou vhodné pro masovou výrobu panelů nebo pro možnou stavbu rodinných domků z lehkých hmot. Cílem bylo získat panely které by bylo možné vyrábět továrně a na staveništi pouze smontovat.¹¹

V průběhu druhé světové války se příliš nestavělo, od roku 1942 to bylo možné pouze s povolením říšského protektora. Obec architektů však tento čas využila k rozvíjení svých konceptů a myšlenek. Po skončení války pak tyto myšlenky a plány posloužily jako základ pro debatu o poválečné obnově. Snaha o zprůmyslnění výroby byla v odborné obci stále silnější a architekti doufali, že v poválečných poměrech bude možné proměnit teorii v praxi.¹²

Zprůmyslnění stavebnictví prosazovali především architekti dříve se sdružující ve skupině PAS, tedy Karel Janů, Jiří Štursa a Jiří Voženílek. Politická situace po druhé světové válce zprůmyslnění stavebnictví nahrávala. Probíhalo zestátnění národního stavebního průmyslu. Na základě dvouletky vyhlášené v říjnu 1946 bylo přikročeno k prvním experimentům v bytové výstavbě. Principy industrializovaného stavebnictví byly použity například při stavbě pražského sídliště Solidarita, kde byly prefabrikované díly využity. Začala vznikat sídliště s prvky funkcionalismu, mimo Prahu také v jiných městech republiky: v Hradci Králové, Brně nebo Zlíně.¹³

Tento modernistický vývoj se ovšem zastavil s převratem v roce 1948. Po roce 1948 začal stát tvrdě vyžadovat, aby se stavebnictví řídilo zásadami socialistického realismu. Výstavba se začala realizovat dle stalinistického neoklasicismu. Vznikla tak

¹¹ SKŘIVÁNKOVÁ, Lucie, Rostislav ŠVÁCHA, Martina KOUKALOVÁ a Eva NOVOTNÁ. *Paneláci 2: Historie sídlišť v českých zemích 1945 - 1989*. Praha: Uměleckoprůmyslové museum, 2017. ISBN 978-80-7101-169-9, str. 26 – 43.

¹² ZADRAŽILOVÁ, 2013, str. 50 – 58.

¹³ Tamtéž.

„nová socialistická města“ jako Havířov, Ostrava Poruba nebo Ostrov u Karlových Varů. Toto období trvalo pouze několik let, poté se moderna začala do určité míry opět prosazovat, ale již v omezené míře.¹⁴

Dne 29. února 1948, tedy pouze několik dní po komunistickém převratu, se již znárodněné stavební podniky a architektonické kanceláře sloučily do národního podniku Československé stavební závody, jehož ředitelem se stal zmiňovaný Karel Janů. V následujících měsících v podniku probíhala reorganizace, založena byla také celostátní projektová a výzkumná organizace Stavoprojekt, ve své době největší projektová organizace na světě. Pokračovala tak industrializace stavebnictví. K tomuto účelu byl založen také Ústav typizace stavebních konstrukcí.¹⁵

Tento vývoj měl za cíl co nejrychlejší industrializaci stavebnictví a zahájení masové výstavby obytných a občanských staveb. Hlavním důvodem byl nedostatek bytů, se kterým se Československo potýkalo. Dalším krokem v nastolení typizace bylo usnesení ÚV KSČ z března 1949, kde byly podrobně uvedené cíle a cesty k typizaci. V tomto usnesení je tak stanoveno, že je třeba užívat v co největší míře sériově vyráběné prvky, vytvořit postupy a zásady typizované výstavby. Toto se zanedlouho začalo realizovat, začaly vycházet například Typizační sborníky.¹⁶

Výstavba bytových domů, které byly tvořeny betonovými panely, začala panelovým domem typu G40 ve Zlíně (toho času Gottwaldově). Šlo o první prototyp s plně prefabrikovanou konstrukcí, první celopanelový dům v Československu. Postaven byl v letech 1953–1954. Místo vzniku není náhodné, na vývoji tohoto domu se podíleli baťovští architekti Hynek Adamec a Bohumír Kula.¹⁷

Tímto byly položeny základy pro masovou panelovou výstavbu dle typizovaných šablon. V následujících čtyřiceti letech pak na území Československa byla tato výstavba realizována.

¹⁴ Tamtéž.

¹⁵ Tamtéž, str. 62 – 66.

¹⁶ Tamtéž. Typizační sborník byl katalog, ve kterém byly uvedeny typizované technologie, materiály a podobně.

¹⁷ *Panelaci.cz* [online]. [cit. 2019-12-15]. Dostupné z: <http://www.panelaci.cz/sidliste/zlinsky-kraj/zlin-prvni-panelovy-dum-g>

Periodizace výstavby

V zájmu přehlednosti celé problematiky panelové výstavby bylo autory projektu Paneláci z Uměleckoprůmyslového muzea navrženo periodizační schéma, které k fenoménu umožňuje strukturovanější přístup a v dalších částech této práce bude také využito.

Autoři specifikují periodizaci takto: „*Při stanovení jednotlivých vývojových etap českých sídlišť jsme vycházeli z historické a politologické periodizace, historických událostí ovlivňujících výstavbu, vývoje prefabrikace a panelové technologie a ze stylových proměn architektonického a urbanistického pojetí. Jednotlivé fáze mohly v tutéž dobu existovat paralelně vedle sebe, což se projevilo hlavně během normalizace.*“¹⁸

Periodizace vymezuje těchto šest období: dřevní fáze, fáze socialistického realismu, pionýrská fáze, humanistická fáze, technokratická fáze, fáze krásných a postmodernistických sídlišť.

1) V rámci dřevní fáze byly budovány sídlištní celky v rámci dvouletky 1947–1948. Návrhy budov vycházejí z meziválečného funkcionalismu, zpravidla jsou umístěny v širším centru měst. Technologicky jde o zděné domy s typizovanými okny a dveřmi, případně také s železobetonovými stropy. Mezi nejvýznamnější příklady dřevní fáze patří pražské sídliště Solidarita, ostravský Bělský Les a litvínovské Sídliště Stalinových závodů s kolektivním domem.¹⁹

2) Fáze socialistického realismu se datuje na první polovinu padesátých let. Stavby se vyznačují přísnou typizací a také zdobností fasád. Typizace je zde znatelnější než ve dřevní fázi. Nestaví se sice z betonových bloků, jsou užívány cihly, ale zpravidla předem skládané do bloků. Okna, dveře, schodiště nebo stropy jsou typizované. Stavby v tomto stylu často vznikaly v oblastech těžkého průmyslu.²⁰

3) Pionýrská fáze je spojena s počátky panelové technologie a tedy s prvním celopanelovým domem typu G od autorů Adamce a Kuly z let 1953–1954. Stejní autoři v

¹⁸ *Panelaci.cz* [online]. [cit. 2019-12-15]. Dostupné z: <http://www.panelaci.cz/stranka/periodizace>

¹⁹ *Panelaci.cz* [online]. [cit. 2019-12-15]. Dostupné z: <http://www.panelaci.cz/stranka/faze-socialistickeho-realismu>

²⁰ *Panelaci.cz* [online]. [cit. 2019-12-15]. Dostupné z: <http://www.panelaci.cz/stranka/faze-socialistickeho-realismu>

roce 1957 vytvořili také první celostátně rozšířený panelový systém G 57. Příkladem pionýrské fáze je například sídliště Invalidovna v Praze.

4) Humanistická fáze odráží větší volnost šedesátých let. Pozornost v rámci stavění se tak kromě kromě technických ukazatelů věnuje také životnímu prostředí, zázemí sídlišť a kvalitě bydlení. Začínají se používat konstrukční soustavy T 06 B a T 08 B. V rámci humanistické fáze vznikají například sídliště Ďáblice v Praze, sídliště Březenecká v Chomutově nebo Severní Terasa v Ústí nad Labem.²¹

5) Technokratická fáze je spojená s obdobím normalizace, což se ve výstavbě projevilo. Důraz je zde kladen zejména na kvantitu nikoliv na kvalitu. Záměry architektů z konce šedesátých let narážely na řadu zejména politicko-ekonomických překážek a původní dobré koncepty se nepodařilo kvalitně realizovat, jako například v případě sídliště Jižní Město v Praze, které je symbolem této fáze.²²

6) Ve fázi krásných a postmodernistických sídlišť, která probíhala na konci 70. a v 80. letech již docházelo k slábnutí výstavby, jednak kvůli ekonomické situaci a také kvůli rozhodnutí opravovat historickou zástavbu. Významnou realizací v rámci této fáze je Jihozápadní Město v Praze, které mělo svým architektonickým řešením připomínat čtvrti z 19. století, ale tato idea utrpěla direktivním plánováním.²³

²¹ *Panelaci.cz* [online]. [cit. 2019-12-15]. Dostupné z: <http://www.panelaci.cz/stranka/krasna-nebo-take-humanisticka-faze>

²² *Panelaci.cz* [online]. [cit. 2019-12-15]. Dostupné z: <http://www.panelaci.cz/stranka/5-technokraticka-faze>

²³ *Panelaci.cz* [online]. [cit. 2019-12-15]. Dostupné z: <http://www.panelaci.cz/stranka/6-faze-pozdnich-krasnych-postmodernistickyh-sidlist>

Obecná východiska komparovaných kategorií

Stavba a technologie

Jak již bylo v předchozí kapitole uvedeno, panelová výstavba byla reakcí státu na poválečnou situaci. Měla řešit bytovou krizi, umocněnou druhou světovou válkou a poválečnou demografickou vlnou a přinést dostatek bytů pro obyvatele Československa, což bylo považováno za jeden z klíčových společenských úkolů doby: „*Režim si od počátku kladl nesplnitelný úkol, zajistit bydlení pro všechny občany, kteří to potřebují.*“²⁴

Zadavatelem, realizátorem a investorem byl tedy zpravidla stát, respektive národní podniky a územně správní instituce. V některých případech se na financování výstavby, případně i na její realizaci, podíleli i regionálně významné podniky nebo bytová družstva. Někdy také šlo o spolupráci více uvedených institucí. V roce 1959 byl vydán zákon č. 27/1959 Sb. o družstevní bytové výstavbě, který vymezil pět druhů výstavby: státní, družstevní, podnikovou, soukromou a bytovou výstavbu jednotných zemědělských družstev.²⁵

Tento zákon dal základ stavebním bytovým družstvům. Důvodem k tomuto kroku bylo to, že se ukázalo, že pouze státní výstavba nemůže pokrýt poptávku. Proto stát hledal cesty, jak výstavbu v rámci dobových politických mantinelů podpořit.²⁶

V usnesení pak Komunistická strana komentovala tento krok takto: „*Spojení společenských a individuálních zájmů lze nejlépe uplatnit ve formě družstevní bytové výstavby. Ta umožňuje učinit výši nákladů na bytovou výstavbu, jakost prováděných prací, intenzitu využívání levných místních stavebních materiálů, používání progresivních typů obytných domů a celkovou hospodárnost výstavby i udržování bytového fondu předmětem přímého zájmu a bezprostřední kontroly širokých vrstev pracujících. Současně umožňuje využít v maximálním rozsahu svépomoci obyvatelstva.*“²⁷

Stát byl zásadním hráčem i při přípravě a projektování sídlišť. Ty projektovali architekti, kteří byli po roce událostech roku 1948 nuceni zrušit své soukromé ateliéry a

²⁴ HERMANOVÁ, Hana, ŠVÁCHA, Rostislav, ed. *Slavné vily Středočeského kraje*. Praha: Foibos, 2010. Slavné vily. ISBN 978-80-87073-22-3, str. 232.

²⁵ Usnesení ústředního výboru Komunistické strany Československa k řešení bytového problému v ČSR do roku 1970. *Rudé právo*. Praha: Komunistická strana Československa, 1959, 39(66), str. 3.

²⁶ ZADRAŽILOVÁ, 2013, str. 98.

²⁷ Usnesení ústředního výboru Komunistické strany Československa k řešení bytového problému v ČSR do roku 1970. *Rudé právo*. Praha: Komunistická strana Československa, 1959, 39(66), str. 3.

pracovat ve státních projektových ústavech – Stavoprojektech. Soukromý sektor ve stavebnictví po roce 1948 zanikl.²⁸

Velmi důležitou součástí celého procesu byla výroba prefabrikovaných dílců (panelů). Právě zde se v průběhu let ukázala řada problémů, které měly přímý vliv na výstavbu a také její ekonomickou stránku. Mezi největší dodavatele panelů patřil národní podnik Prefa, který měla pracoviště a výrobní závody (panelárny) na území celého Československa. Pro ekonomickou výhodnost bylo postavení panelárny klíčové, protože doprava betonových celků byla velmi nákladná: „*Prefabrikace betonových stavebních dílů byla ekonomicky udržitelná jen tehdy, když dovozní vzdálenosti nepřesáhly dvacet, třicet kilometrů.*“²⁹

Práce paneláren samozřejmě výrazně ovlivňovala možnosti a rychlost výstavby. Architekti tak často bojovali s tím, že státní podniky byly neochotné vyrábět nestandardní nebo atypické prvky. Tento nedostatek a úzký sortiment panelů pak spoluutvářel estetický vzhled panelových sídlišť.³⁰

Zásadní roli při projektování a výstavbě panelových sídlišť hrál stát, územně správní instituce a národní podniky. Organizace panelové výstavby ale byla nepřehledná: „*Instituce, tvořící strukturu projektových, výzkumných a kontrolních ústavů, se sdružovaly a rozdělovaly, měnily se jejich názvy a kompetence.*“³¹

Stavěno bylo dle konstrukčních soustav, tedy typizovaných plánů domů, které se opakovaly v různě velkých sériích. Pro účely práce je vhodné stručně charakterizovat ty nejpoužívanější z nich. První celostátní soustavou se stala ta s označením G57. Ta se vyvinula z vůbec první československé soustavy G40. Soustava G57 byla používána od svého vzniku v roce 1957 až do začátku 70. let.³²

Na soustavu G navazuje soustava s označením T 0(x) B. Ta byla v různé závislosti na různých faktorech vyvíjena, existují její různé druhy a úpravy. Nejrozšířenější variantou

²⁸ HERMANOVÁ, Hana, ŠVÁCHA, Rostislav, ed. *Slavné vily Středočeského kraje*. Praha: Foibos, 2010. Slavné vily. ISBN 978-80-87073-22-3, str. 233.

²⁹ ZADRAŽILOVÁ, 2013, str. 78.

³⁰ Tamtéž, str. 80.

³¹ Tamtéž, str. 62

³² *Vývoj konstrukčních soustav* [online]. [cit. 2020-05-09]. Dostupné z: http://panelaky.info/vyvoj_panelaku/

byla verze T 06 B, což byla nejpoužívanější soustava na území Československa, Severočeský kraj nevyjímaje.³³

Dalším vývojem vznikla konstrukční soustava NKS (Nová konstrukční soustava). Ta pracovala s lepší střechou, izolačními vlastnostmi nebo novým typem oken. Poslední hromadně používanou soustavou je řada zvaná OP1.(xx), která se využívala od počátků osmdesátých let až do roku 1990.³⁴

Architektura a estetika

Problematika toho, jak byla daná sídliště realizována, jak jsou napojena na město samotné a jak důležité pro něj jsou je věcí individuální, která se liší v závislosti na konkrétním případě a také výrazně závisí na době výstavby. Pro nastínění celkové situace je tak možné se řídit již zmiňovanou periodizací, která období výstavby dělí na šest period.

V počátcích typizované (ne ještě panelové) výstavby, tedy v poválečném období 40. let, začínají vznikat první sídliště, která vycházejí z meziválečného funkcionalismu. Jde o menší soubory umístěné zpravidla do širšího centra měst. Narozdíl od pozdější výstavby je na nich zpravidla vidět tvůrčí činnost architekta.

Poté se výstavba na několik let orientuje na architekturu socialistického realismu a sídliště dle jeho zásad vznikají především v „nových městech“ jako je Havířov nebo Ostrava-Poruba. I tato výstavba má svou svébytnou tvář.

Následují fáze, kdy se zavádí do praxe panelové technologie, což znamená také výrazný úbytek ozdobných prvků a přechod k uniformitě. Naopak rostla kvalita služeb v oblasti sídlišť. S příchodem uvolněné atmosféry 60. let se začíná projevovat svobodnější architektonická tvorba a sídliště vystavěná v této době mají architektonickou kvalitu a solidní urbanistické provedení. V této době bylo také možno experimentovat a čerpat inspiraci ze západu.

Zásadní mezník přichází v roce 1968 a v období normalizace. Stavby vznikající v této době se vyznačují důrazem na kvantitu a rozsáhlost. Výsledkem toho jsou obrovské celky, často budované bez větší návaznosti na vlastní město, s jednotvárnými panelovými

³³ *Vývoj konstrukčních soustav* [online]. [cit. 2020-05-09]. Dostupné z: http://panelaky.info/vyvoj_panelaku.

³⁴ Tamtéž.

domy. Pro toto období je také příznačná nadvláda státních institucí a národních podniků nad jakoukoliv iniciativou architektů, kteří musí tvořit ve velmi okleštěných podmínkách státních podniků.³⁵

Obecně tak lze říci, že v počátcích sídliště tvořila spíše navazující výstavbu v širších centrech měst a šlo o relativně menší stavby, které navazovaly na systém a ráz města. Postupem času se panelové stavby začaly zvětšovat a spojovat v samostatné celky, které vznikaly na okrajích měst. U těch se v průběhu času projevoval problém jejich monofunkčnosti a nedostatku služeb, obchodů, restaurací nebo pracovních příležitostí.

Dle výzkumu sídlišť, probíhajícího v letech 1976 – 1978, který byl proveden v sedmi českých městech, byly normy určující standard služeb, obchodů a institucí naplněny jen částečně. Nejhůře se v tomto hodnocení umístila dostupnost tělovýchovných zařízení, která dosáhla pouze 14 % normovaného standardu. Pod padesáti procenty zůstaly například i nevýrobní služby (33 %) nebo veřejné stravování (47 %). Obchody s potravinami na tom byly lépe (70 %) a nejlépe dopadla dostupnost škol a zdravotnických zařízení (85 %).³⁶

Demografická struktura

Z demografického hlediska lze panelová sídliště poměrně přesně charakterizovat následujícím způsobem. Vzhledem k tomu, že stavbou panelových sídlišť byla řešena akutní bytová krize, již čelili příslušníci téměř všech sociálních skupin, tak na vznikajících sídlištích docházelo k jejich mísení: „...*pro naprostou většinu obyvatel potřebujících ve městech novou střechu nad hlavou, a to bez ohledu na jejich sociální postavení, bylo totiž bydlení v panelových domech jediným dostupným řešením. Československá sídliště se proto nestala, na rozdíl od obdobných komplexů v západní Evropě, místy segregovaného 'sociálního bydlení', tj. bydlení sociálně slabých vrstev obyvatelstva doprovázeného problémy, které bývají s touto uživatelskou kategorií často spojeny.*“³⁷

Z tohoto pohledu tak sídliště byla domovem pro rozmanitou skupinu lidí. Jiná situace panovala u kritéria věku obyvatel. V Československu i v zahraničí se na nově vystavěných sídlištích objevovaly zejména skupiny ve věku 20 – 35 let a poté 5 – 15 let. V

³⁵ ZADRAŽILOVÁ, 2013, str. 104.

³⁶ HORSKÁ, Pavla, Eduard MAUR a Jiří MUSIL. Zrod velkoměsta: urbanizace českých zemí a Evropa. Praha: Paseka, 2002. ISBN 80-7185-409-3, str. 288. (Dále jen: HORSKÁ, MAUR, MUSIL, 2002).

³⁷ ILLNER, Michal. Čím byla, jsou a čím se mohou stát naše sídliště. *Beton: technologie - konstrukce - sanace*. 2008, (3), str. 6.

praxi tedy rodiče a děti, mladé rodiny. Současně na sídlištích žilo méně jednotlivců, bezdětných párů nebo neúplných rodin než ve starší zástavbě. Takováto skladba obyvatelstva znamenala v prvních letech problémy, které byly způsobené právě nerovnoměrným rozvrstvením obyvatelstva. Ty můžeme označit termínem demografická vlna. S tím, jak silné věkové ročníky stárly, tak se potřeba míst přesunovala z jedné instituce na další. Nejdříve byl nedostatek míst v jeslích, poté mateřských školách, následně na základních školách.³⁸

Nejpádnejším důvodem, proč se takováto věková skladba vytvářela, byla zásada socialistické bytové politiky, že při získávání bytu mají přednost mladé páry a rodiny, což mimo jiné v důsledku vedlo i ke snižování průměrného věku ženichů a nevěst s cílem získat byt.³⁹

Dle dat z již zmiňovaného výzkumu z let 1976 – 1978 bylo obyvatelstvo sídlišť bylo se svým sociálním životem na sídlišti spokojeno.⁴⁰ Naopak spokojeno nebylo s nedostatečnou občanskou vybaveností, již uvádím výše. Tato vybavenost byla na řadě sídlišť v průběhu let doplněna, i když na většině míst pravděpodobně nemohla dosáhnout kvalit, jaké by měla, kdyby byla budováno přímo v rámci výstavby.

Ještě hůře řešitelným problémem a dalším předmětem nespokojenosti obyvatel sídlišť pak bylo to, že sídliště postrádala urbanitu, městskou přirozenost. Sídliště byla často budována bez principu městských ulic a bez již zmiňovaných obchodů, restaurací a podobně.

41

Otázky demografického a sociologického rázu jsou ve spojení se severočeským regionem zajímavým tématem. Vývoj v tomto kraji v posledních sto letech poznamenaly odsuny obyvatelstva, těžba uhlí, průmysl a s tím související pozornost komunistické vlády. V této době vznikly problémy, které si s sebou sever republiky nese dodnes. Touto problematikou se zabývá například Matěj Spurný v knize *Most do budoucnosti: Laboratoř*

³⁸ HORSKÁ, MAUR, MUSIL, 2002, str. 288.

³⁹ Tamtéž.

⁴⁰ ILLNER, Michal. Čím byla, jsou a čím se mohou stát naše sídliště. *Beton: technologie - konstrukce - sanace*. 2008, (3), str. 6.

⁴¹ HORSKÁ, MAUR, MUSIL, 2002, str. 288.

socialistické modernity na severu Čech. I nadále ale tato tématika nabízí mnoho prostoru k dalšímu výzkumu.⁴²

⁴² SPURNÝ, Matěj. *Most do budoucnosti: laboratoř socialistické modernity na severu Čech*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, nakladatelství Karolinum, 2016. ISBN 978-80-246-3332-9.

Ústí nad Labem: Severní Terasa

Výstavba: 1967–1990

Počet bytů: 6 750

Hlavní dodavatel: Pozemní stavby Ústí nad Labem

Architektonický návrh: Václav Krejčí, Josef Gabriel, Mojmír Böhm

Bytový fond města Ústí nad Labem byl v poválečných letech ve špatném stavu. O část domů přišlo Ústí při bombardování v letech 1944 a 1945 a zbytek tvořily často staré a nevyhovující prostory. V prvních poválečných letech se ale stavělo málo, v letech 1945 - 1950 to bylo 449 bytů. Situace se zhoršovala i rozvojem průmyslu, který v Ústí již historicky přerůstal do obytných částí a zhoršoval podmínky k životu. S návrhem řešení situace přišel ÚV KSČ v roce 1959. Usnesení z března 1959 dávalo za cíl vyřešit bytovou výstavbu ve městě do roku 1965. Počet stavěných bytů začal stoupat, což bylo možné i díky typizované výstavbě, nejdříve cihlové, později panelové. Vznikly první větší panelové sídlištní celky, jako například sídliště Bukov nebo sídliště Na Skřivánku. Panelová výstavba zasáhla Ústí nad Labem poměrně výrazně. „*Období stavebního vývoje města v letech 1952 – 1990 je možno charakterizovat jako období masivní monofunkční výstavby panelových sídlišť za hranicemi intravilánu města.*“⁴³

Ústí nad Labem se začalo rozrůstat. Vycházelo se z propočtu, že okolo roku 1980 by město mělo mít 100 000 obyvatel. Prostorem k dalšímu rozšíření města byla stanovena vyvýšená lokalita severně od centra města nazývaná Severní Terasa. Ta navazovala na již budované sídliště Skřivánek. Na řešení výstavby na území Severní Terasy bylo v roce 1963 vypsána celostátní urbanistická soutěž. „*Soutěžní program vymezoval zde území o zhruba 260 ha ve vyvýšené svahové poloze, náročné na řešení pohledové i na respektování vyhlídkových směrů; vyžadoval navržení zástavby pro 24 000 obyvatelů.*“⁴⁴

Do soutěže bylo odevzdáno 31 projektů. Vítěze hodnotitelé nevybrali. Udělili pouze druhou cenu a dvě třetí. Autory nejúspěšnějšího návrhu byli ústečtí architekti Václav Krejčí, Josef Gabriel a Mojmír Böhm. Z jejich návrhu pak byl vypracován podrobný

⁴³ KAISER, Vladimír a Kristina KAISEROVÁ, ed. *Dějiny města Ústí nad Labem*. Ústí nad Labem: Městský úřad Ústí nad Labem, 1995. ISBN 80-901761-5-1, str. 274 – 276.

⁴⁴ ŠTVÁN, Jaromír. K soutěži na Severní Terasu v Ústí nad Labem. *Architektura ČSSR*. 1964, XXIII(1), str. 13 – 18.

územní plán. Výstavba začala v roce 1969.⁴⁵

Stavba a technologie

Původní záměr počítal s velkorysým řešením sídliště samotného a hlavně občanské vybavenosti a služeb. Tyto plány však byly realizovány pouze částečně.

Vymezený prostor byl rozdělen na čtyři okrsky. Jeden z nich byl situován v části Stříbrníky, jihovýchodně od tří ostatních, které ze tří stran zaujímaly prostor okolo parku. Centrální park tvořil jádro sídliště a byl prostorem pro relaxaci.

Vybudováno bylo 6 750 bytů v domech o dvanácti, osmi, šesti nebo čtyřech podlažích. Vzhledem k rozsáhlosti projektu probíhala realizace od roku 1969 až do roku 1990. Domy stavěné u centrálního parku byly stavěny s ním rovnoběžně. Cílem tohoto umístění bylo to, aby v žádném místě nevznikala bariéra, která by bránila ve výhledu z některého z domů na panorama hor.

Obrázek 1: Centrální park na sídlišti Severní Terasa. (Zdroj: internetové stránky Muzea města Ústí nad Labem. Dostupné zde: <http://www.muzeumusti.cz/v1901/Severni-Terasa-nedokoncena>)

⁴⁵ ŠTVÁN, Jaromír. K soutěži na Severní Terasu v Ústí nad Labem. *Architektura ČSSR*. 1964, XXIII(1), str. 13 – 18.

K výstavbě panelových domů byla nejprve použita standardní technologie T 06 B. V otázce používané technologie se zdroje liší. Publikace Paneláci 1 uvádí, že technologie T 06 B byla v průběhu výstavby změněna na technologii NKS B 70, která byla zaváděna po roce 1970. V tomto duchu se vyjadřuje i text Vladimíra Provazníka v časopisu Architektura ČSSR z roku 1973. Provazník ovšem uvádí, že technologie teprve bude změněna. Vývojový pracovník ústeckého podniku Pozemní stavby Petr Plichta, který se výstavby osobně účastnil, naopak tvrdí, že na Severní Terasě k přechodu na novou technologii na nedošlo. Byla ale použita na vedlejším sídlišti Dobětice. Autorovi této práce se nepodařilo s jistotou zjistit skutečný stav věci.⁴⁶

Technologie NKS B 70 (NKS = Nová konstrukční soustava) se od technologie T 06 B lišila tím, že nabízela jiné řešení skladby panelů, takže panelové domy stavěné tímto systémem mohly být rozmanitější a mohly mít členitější půdorys.⁴⁷

Vybudované byty tak nabízely v rámci dobových možností rozmanitost a různou skladbu, od garsoniér až pod velké byty o velikosti 4+1, byt' velkometrážní byty převažovaly. Dle architekta Václava Krejčího tvořily byty pro čtyři osoby až 45 % ze všechny bytů na sídlišti, garsonky naopak pouhých 8 %.⁴⁸

Kromě obytných budov zde byly postaveny také objekty občanské vybavenosti pro každý okrsek. Ty se nacházely v blízkosti parku. Šlo o tři školy, tři obchodní střediska, hotel s kapacitou pět set osob, osm mateřských škol a jeslí a zdravotní středisko.⁴⁹

Realizace sídliště se potýkala s poměrně závažnými problémy v souvislosti s dodavateli. „V průběhu realizace sídliště stojí nyní investor i projektanti před těžko řešitelným problémem – dodavatel stavby nemá k dispozici technologii pro stavbu výškových objektů, neexistují prvky a rovněž THU působí zde nepříznivě.“⁵⁰

⁴⁶ Interview s Petrem PLICHTOU, vývojovým pracovníkem podniku Pozemní stavby Ústí nad Labem, 7. 5. 2020

⁴⁷ Vývoj konstrukčních soustav. *Panelaky.info* [online]. 2016 [cit. 2020-05-05]. Dostupné z: http://panelaky.info/vyvoj_panelaku/#B70

SKŘIVÁNKOVÁ, Lucie, Rostislav ŠVÁCHA Karolína JIRKALOVÁ a Eva NOVOTNÁ. *Paneláci 1: Padesát sídlišť v českých zemích*. V Praze: Uměleckoprůmyslové museum, 2016. ISBN 978-80-7101-161-3, str. 257 – 261. (Dále jen: SKŘIVÁNKOVÁ, ŠVÁCHA, JIRKALOVÁ, NOVOTNÁ, 2016).

PROVAZNÍK, Vladimír. Severní Terasa v Ústí nad Labem. *Architektura ČSR*. 1973, XXXII(3), str. 123 – 124.

⁴⁸ Tamtéž.

⁴⁹ Tamtéž.

⁵⁰ THU je zkratka pro „technicko-hospodářské ukazatele.“

Tyto problémy se podařilo vyřešit, ovšem za cenu změn a ústupků, které nepříznivě ovlivnily například kvalitu budov občanské vybavenosti.⁵¹

V původních plánech bylo zamýšleno také místo takzvané vyšší občanské vybavenosti, nazývané také sektorové nebo čtvrt'ové centrum. To mělo být místem, které bude sloužit jako určitá spojnice mezi starým centrem města a novým panelovým sídlištěm na Severní Terasě. Toto sektorové centrum tak mělo vytvořit nové centrum města pro 40 000 lidí z nově budovaného sídliště a přiléhajících čtvrtí. „*V řešení sledovali autoři vytvoření takového centra, které by vycházelo z moderních principů soudobého života, zajistilo prostorovou polyfunkčnost propojením sféry práce a bydlení, kultury a vzdělání.*“

⁵²

Vzhledem k tomu, že bylo toto sektorové centrum plánováno ve svažitém terénu, bylo navrženo terasovité řešení výstavby, které by se terénu přizpůsobilo. Bylo zde zamýšleno s výstavbou kulturního domu, telekomunikační budovy s poštou, studia čsl. rozhlasu, hotelu, velkoobchodní prodejny potravin, domu služeb, vyhlídkové restaurace s kavárnou a vinárnou, zdravotnického areálu, vysokoškolského areálu, lehkooatletickým stadionem, domovem důchodců a dalšími službami občanských potřeb.⁵³

Z těchto plánů se ovšem podařilo realizovat velmi málo. Postavena byla pouze Krajská politická škola (dnes rektorát UJEP) a hotel Máj. Stavba velkoobchodní prodejny potravin zůstala nedokončena, po dvaceti letech bylo její torzo strženo.⁵⁴

Architektura a estetika

Hlavním autorem celého projektu byl architekt Václav Krejčí, významný severočeský architekt druhé poloviny 20. století působící převážně na území severních Čech. Jako pracovník ústeckého Stavoprojektu se výrazně podílel na výstavbě nového města Most a také na stavbě některých částí Ústí nad Labem. Kromě Severní Terasy byl

PROVAZNÍK, Vladimír. Severní Terasa v Ústí nad Labem. *Architektura ČSR*. 1973, XXXII(3), str. 123 – 124.

⁵¹ SKŘIVÁNKOVÁ, ŠVÁCHA, JIRKALOVÁ, NOVOTNÁ, 2016, str. 257 - 261.

⁵² Severní Terasa, nová obytná čtvrť Ústí nad Labem. *Architektura ČSR*. 1982, XLI(2), str. 54.

⁵³ KAISER, Vladimír a Kristina KAISEROVÁ, ed. *Dějiny města Ústí nad Labem*. Ústí nad Labem: Městský úřad Ústí nad Labem, 1995. ISBN 80-901761-5-1, str. 279.

⁵⁴ SKŘIVÁNKOVÁ, ŠVÁCHA, JIRKALOVÁ, NOVOTNÁ, 2016, str. 258

architektem například i dalšího ústeckého sídliště Krásné Březno.

Přestože byla koncepce výstavby Severní Terasy od Krejčího a jeho kolegů hodnocena v soutěži v roce 1963 jako nejlepší, tak sám architekt jej kvůli některým prvkům označil za riskantní. „*Koncepci jsme vzhledem k tomu, co se v té době předpokládalo, dost změnili. Vlastně jsme riskovali, že s tou koncepcí, se kterou jsme šli do soutěže, vypadneme v prvním kole. Parky, v době, kdy se vše budovalo dle komplexní bytové výstavby, nebyly žádným programem, ty se nesměly dělat. Druhá věc bylo to, že výstavba musí být osmipodlažní. Přitom ty bobečky, co jsou v prvním a druhém okrsku, měly být čtyřpodlažní. Tím, jak se pořád ekonomizovala výstavba, tak jsme museli přidat na některých domech dvě podlaží. A byly z toho najednou šestipodlažní baráky.*“⁵⁵

I přesto, že se řešení navrhované Krejčím a jeho spolupracovníky lišilo od tehdejšího standardu a částečně také od zadání soutěže, byla porota s návrhem spokojena a například právě přítomnost parku chválila. „*Za velký klad řešení byla označena základní koncepce sídliště, dosahující s poměrně malým počtem druhů objektů přesvědčivého účinku, s úměrným a rozmanitým řešením vnitřních obytných prostorů, s dobře organizovaným systémem veřejné zeleně, kompozičně vážící obvod se strukturou města.*“⁵⁶

Velkou předností sídliště, která je ceněná do dnešní doby, je jeho umístění v souladu s terénem. „*Myslím, že jsme správně pochopili toto území. Ty vyvýšeniny nad městem o 50 až 80 metrů znamenají přehled a krásný výhled na Krušné Hory a České středohoří. To ovlivnilo celou koncepci.*“⁵⁷

S tím souhlasí i dobová literatura, která uvádí, že autoři věnovali mimořádnou pozornost citlivému a ucelenému zvládnutí tak velkého obytného celku ve složitém území, přičemž dokázali využít jeho dominant a výhledových kvalit.⁵⁸

⁵⁵ Václav Krejčí o projektu Severní Terasy. In: *YouTube* [online]. [cit. 2020-05-05]. Dostupné z: <https://www.youtube.com/watch?v=YTEj-ybMEVU>

⁵⁶ ŠTVÁN, Jaromír. K soutěži na Severní Terasu v Ústí nad Labem. *Architektura ČSSR*. 1964, XXIII(1), str. 18.

⁵⁷ Václav Krejčí o projektu Severní Terasy. In: *YouTube* [online]. [cit. 2020-05-05]. Dostupné z: <https://www.youtube.com/watch?v=YTEj-ybMEVU>

⁵⁸ PROVAZNÍK, Vladimír. Severní Terasa v Ústí nad Labem. *Architektura ČSR*. 1973, XXXII(3), str. 123.

Obrázek 2: Jeden ze dvou domů na sídlišti, které byly postaveny na betonových podporách. V pozadí panorama hor. (Zdroj: Reprodukce z knihy Ústí nad Labem, rozvoj města 1950 – 2010 od Václava Krejčího, 2013)

K výhodám sídliště bezesporu patří také zmiňovaný centrální park, který tvoří spojnicí mezi třemi okrsky panelové zástavby a je místem pro odpočinek. Architekt Václav Krejčí uvádí následující: *„Jádrem sídliště jsme učinili park a jednoduše řečeno jsme ho obalili bytovkou. Nebylo snadné to obhájit, pro některé úřady to byla zbytečně ‘ztracená’ plocha. V té době se nepostavil v republice jediný takový park. A to byla cesta, jak jsme mohli jako architekti pomoci, aby prostředí na sídlišti bylo lepší. A jsem přesvědčený, že ten park je důvod, proč se tam lidem líbí.“*⁵⁹

I přes to, že sídliště nabídlo v době své výstavby netradiční prvky a řešení, zmínil autor také to, že architekti pracovali v takřka totálním omezení. To bylo dané tím, že typizovaná výstavba měla jasné limity, které bylo velmi těžké překračovat. *„Ale podařilo se nám prosadit určité nestandardní formy. Třeba dva osmipodlažní objekty jsme posadili*

⁵⁹ KRSEK, Martin. Navrhli jsme i Jižní Terasu pro 50 tisíc lidí, říká autor sídliště v Ústí. *Idnes.cz*. 2013. Dostupné také z: https://usti.idnes.cz/stavba-sidliste-severni-terasa-a-plany-na-jizni-terasu-v-usti-nad-labem-1zy-/usti-zpravy.a_spx?c=A131216_2012547_usti-zpravy_alh

na nožičky. Přízemí tak měly volné a dalo se jimi procházet z obytných prostor do parku.“

60

Demografická struktura

Data z roku 1980 uvádějí, že na sídlišti Severní Terasa bydlelo celkem 13 490 obyvatel. Ti tak tvořili 15 % tehdejších obyvatel Ústí nad Labem. Index stáří dosahoval hodnoty 17, což svědčí o tom, že mládeže zde bylo výrazně více než obyvatel ve věku 65 let a více.^{61 62}

Index ekonomické zátěže činí 61, což je velmi podobná hodnota jako u sídliště Březenecká v Chomutově. Jde o hodnotu, která je vyšší než u většiny sídlišť vystavěných v rámci 70. let.^{63 64}

Co se týká velikosti domácností, tak v roce 1980 byly jednočlenné domácnosti zastoupeny na sídlišti 21,39 %, dvoučlenné 21,56 %, tříčlenné 20,05 %, čtyřčlenné 31,4 % a pěti a více členné pak 5,61 %.⁶⁵

Vzdělanostní struktura obyvatelstva Severní Terasy byla následující. Celkem 41,91 % jejich obyvatel mělo základní vzdělání, 32,41 % střední školu bez maturity, 19,04 % střední školu s maturitou a 5,35 % vysokoškolské vzdělání. V porovnání s obyvatelstvem celého Ústí nad Labem bydlelo na Severní Terasě více obyvatel se základním vzděláním a naopak méně středoškolsky vzdělaných s maturitou i bez a vysokoškoláků než ve zbytku města.⁶⁶

Rozdělení obyvatel dle sektoru ekonomické činnosti je následující. Dělení je rozděleno na primér (zemědělství, rybolov, atd.), sekundér (průmysl, těžba, atd.) a terciér (služby, školství, kultura, atd.). Primér je na sídlišti Severní Terasa zastoupen minimálně, jde o 1,36 %. Do kategorie sekundéru pak spadá 42,44 % obyvatelstva a terciér je

⁶⁰ Tamtéž.

⁶¹ Index stáří vyjadřuje, kolik obyvatel ve věku 65 a více připadá na 100 dětí do 15 let. Pokud je hodnota menší než 100, tak mládež převažuje na staršími.

⁶² SKŘIVÁNKOVÁ, ŠVÁCHA, JIRKALOVÁ, NOVOTNÁ, 2016, str. 313.

⁶³ Index ekonomické zátěže vyjadřuje, kolik obyvatel v neproduktivním věku, tedy mládež do 15 let a osoby nad 65 let, připadá na 100 obyvatel v produktivním věku.

⁶⁴ SKŘIVÁNKOVÁ, ŠVÁCHA, JIRKALOVÁ, NOVOTNÁ, 2016, str. 313.

⁶⁵ Tamtéž, str. 319.

⁶⁶ Tamtéž, str. 321.

zastoupen 56,19 %. Právě podíl terciéru je v rámci sídlišť budovaných v této době velmi vysoký. Vyšší hodnotu mělo pouze pražské sídliště Ďáblice, kde šlo o 62,7 %.⁶⁷

⁶⁷ Tamtéž, str. 323.

Liberec: Ruprechtice

Výstavba: 1967–1972

Počet bytů: 1485

Hlavní dodavatel: Pozemní stavby Liberec

Architektonický návrh: Josef Patrný, Miroslav Ulmann, Jiří Hubka, Miroslav Netolička

Liberec byl po druhé světové válce zasažen odsunem Němců stejně jako ostatní města v sudetském pásmu. Značná část obyvatel se vyměnila, ale bytový problém nebyl v Liberci

v prvních poválečných letech nijak výrazný. Výstavba tak intenzivněji začala až po roce 1950. Již od začátku zde hrál klíčovou roli liberecký Stavoprojekt, který realizoval první typizované domy. Ty v různých částech Liberce vznikaly od počátku 50. let. Významným sídlištěm, jehož výstavba začala ještě v 50. letech, byl Králův Háj. Ten byl budován od roku 1959. Domy byly postaveny typizovanou cihlovou technologií. Autoři tohoto sídliště dokázali dobře zasadit budovy do terénu a také poskytly dostatek prostoru zeleni. Králův Háj patřil v době své výstavby k těm nejkvalitnějším. Od počátku 60. let začalo v Liberci vznikat více obytných celků zároveň. Šlo například o sídliště Rochlice, věžové domy v centru města nebo unikátní obloukový dům v prostoru ulic Sosnová a Wolkerova, známý jako Wolkerák.⁶⁸

V druhé části 60. let se záměry bytové výstavby zaměřily na volnější plochy na území městských částí Ruprechtice a Nové Pavlovice, které se nachází severně od centra, v okrajové části města. Záměrem bylo vybudovat byty a občanskou vybavenost, které by doplnily řídkou zástavbu v této části města. Od roku 1967 tak začalo vznikat sídliště Ruprechtice, navržené v libereckém Stavoprojektu architekty Miroslavem Ulmannem a Josefem Patrným starším, Jiřím Hubkou a Milanem Netoličkou.⁶⁹

Stavba a technologie

Sídliště je situováno po obou stranách ulice Vrchlického. Tvoří jej budovy o čtyřech, šesti, jedenácti a dvanácti podlažích, které jsou umístěny do svažitého terénu. Mezi domy, které jsou od sebe vhodně vzdálené, je zeleň. Celkem je na sídlišti 1485 bytů.

⁶⁸ ZEMAN, Jaroslav. *Liberec: urbanismus, architektura, industriál, pomníky, objekty, památky*. Liberec: Knihy 555, 2011. ISBN 978-80-86660-33-2, str. 110.

⁶⁹ TECHNIK, Svatopluk. *Liberecké domy hovoří*. Liberec: Úřad města Liberce, 1993, **II.**, str. 47.

Na ulici Vrchlického, která prochází celým sídlištěm, bylo postaveno okrskové centrum s budovou domu služeb Dukla a dalšími službami veřejnosti. Byly zde jesle, mateřské školy, základní škola, prodejny potravin, pošta i zdravotnické středisko. Na okraji sídliště pak byly umístěny garáže.⁷⁰

Dominantou sídliště je jedenáctipodlažní panelový dům. Má délku 380 metrů a je zalomený na obou svých koncích. Již při výstavbě se mu kvůli půdorysu začalo říkat Hokejka a tento název je používán dodnes. Tato stavba je unikátní díky své délce (jde o nejdelší dům v Liberci postavený jako jedna stavba) i zalomení, je v rámci panelové výstavby ojedinělým řešením. Z téměř jednoho a půl tisíce bytů postavených na ruprechtickém sídlišti se 693 nachází právě v Hokejce. Díky své „masivitě“ se Hokejka obtiskla i do panoramatu města.⁷¹

Původní záměr ale počítal s budovou Hokejky pouze jako s pozadím věžového domu o dvaceti podlažích. Ten měl sloužit jako společenské centrum s obchody a službami. Z tohoto plánu ovšem sešlo, postaven byl pouze dům o poloviční výšce a místem pro obchody a služby se stala budova Dukla.⁷²

Pro stavbu autoři použili klasickou typizovanou konstrukční soustavu T 06 B. Standardu se vymyká zpracování vnitřních prostor Hokejky. Budova, dělená na 24 vchodů, nabízí příjemné, téměř obytné chodby. Byty jsou od schodiště a výtahů odděleny prosklenými dveřmi. Struktura bytů je od garsoniér po byty 3+1.⁷³

Architektura a estetika

Liberecký Stavoprojekt vybral v roce 1964 v rámci interní soutěže návrh Ateliéru č. 10, tedy architektů Josefa Patrného, Miroslava Ulmanna, Jiřího Hubky a Miroslava Netoličky. Je třeba uvést, že architektonický návrh se od později realizované výstavby lišil, respektive původní záměr se nepodařilo naplnit.

⁷⁰ TECHNIK, Svatopluk. *Liberecké domy hovoří*. Liberec: Úřad města Liberce, 1993, **II.**, str. 47.

⁷¹ Tamtéž.

⁷² Tamtéž.

⁷³ SKŘIVÁNKOVÁ, ŠVÁCHA, JIRKALOVÁ, NOVOTNÁ, 2016, str. 283.

Šlo nejen o zmíněný dvacetipodlažní věžák, který nebyl postaven, také Hokejka byla původně plánována jinak. Měla mít méně podlaží a být kratší s pouze jedním zalomením. Důvodem, proč byla vystavěna s jedenácti podlažími a dvojitým zalomením, byla ekonomizace výstavby. Tento termín je s výstavbou panelových domů pevně spojen. Sídliště v Ruprechticích nabízí vzorový příklad ekonomizace.⁷⁴

Vzhledem k snahám minimalizovat výdaje na jeden postavený byt, si stavitelské podniky pomáhaly například maximálním vytížením jeřábových drah. Pro stavbu paneláku bylo třeba vystavět jeřábové dráhy, na kterých se pohyboval jeřáb nutný ke stavbě domu. Pokud už byla taková dráha postavena, snažili se jí stavbaři maximálně využít. A to až tím způsobem, že přidávali na domy další patra, se kterými se původně nepočítalo. Případně stavěli v těsné blízkosti jeřábové dráhy, což zapříčinilo zhuštění zástavby. Cílem bylo postavit co nejvíc bytů bez nutnosti jeřábové dráhy rozebrat a opětovně postavit o kus dál. To samozřejmě negativně zasahovalo do architektonického řešení sídliště. Liberecká Hokejka je klasickým příkladem tohoto „jeřábového urbanismu,“ jak tento nešvar nazývá literatura.⁷⁵

⁷⁴ Tamtéž.

⁷⁵ Tamtéž, str. 448.

Obrázek 3: Část panelového domu Hokejka se zalomením. (Zdroj: internetové stránky In alten und neuen Städten. Dostupné zde: <https://inaltenundneuenstaedten.wordpress.com/2015/04/15/wohngebiet-ruprechtice/>)

Dalším nerealizovaným plánem bylo postavit Hokejku na železobetonové podpory, které by vytvořily prostor pod domem. Stejně jako je tomu u chomutovských Experimentů nebo u Le Corbusierova marseillského domu Unité d'habitation. Odkazem na Le Corbusiera měla být také obytná střecha s výhledem na Ještěd. Ani ta nebyla realizována.⁷⁶

I přes tyto změny v původních plánech jsou na Hokejce i celém sídlišti viditelné pozitivní prvky. „Celkový výraz však architekti dokonale zkrotili elegantní linií střídajících se oken, meziokenních pásů a lodžii. Kvůli dvakrát zalomenému půdorysu navíc divákovi v bezprostředním kontaktu opticky uniká skutečná délka domu.“ Kvalitně zpracované bylo i přízemí se vstupními prostory. Vchody s keramickým obkladem a sochařsky zpracovanými popisnými čísly rozhodně nebyly v době výstavby standardem.⁷⁷

⁷⁶ SKŘIVÁNKOVÁ, ŠVÁCHA, JIRKALOVÁ, NOVOTNÁ, 2016, str. 283.

⁷⁷ Tamtéž.

Na vstupní prostory navazovaly předzahrádky a další zeleň, která byla na sídlišti zastoupena nadprůměrně. Právě určitá rozvolněnost je benefitem rochlického sídliště. Byl zde dostatek volných prostranství mezi domy, které autoři využili pro park.

Demografická struktura

Na sídlišti Ruprechtice bydlelo v roce 1980 celkem 5070 obyvatel, což tvořilo 5 % tehdejšího obyvatelstva Liberce. Co se týká indexu stáří, tedy počtu obyvatel ve věku 65 a více let na 100 obyvatel mladších 15 let, tak zde Ruprechtice dosahují hodnoty 32. To je v rámci sídlišť budovaných ve stejné době lehký nadprůměr.^{78 79}

Index ekonomické zátěže, tedy počet obyvatel ve věku do patnácti let v součtu s obyvateli věku 65 a více let na 100 obyvatel v ekonomicky produktivním věku, činí hodnotu 51.^{80 81}

Velikostní struktura domácností je následující: jednočlenné domácnosti tvořilo 21,9 %, dvoučlenné 24,97 %, tříčlenné 21,74 %, čtyřčlenné 26,14 %, pěti a více členné 5,25 %.⁸²

Vzdělanostní struktura obyvatel ukázala, že na ruprechtickém sídlišti žilo 32,75 % obyvatel se základním vzděláním, 32,06 % středoškolsky vzdělaných bez maturity, 25,09 % středoškolsky vzdělaných s maturitou a 9,81 % vysokoškoláků. Sídlíště vykazuje vyšší hodnoty než město Liberec ve všech kategoriích kromě základního vzdělání.⁸³

Složení obyvatelstva dle ekonomické činnosti je děleno do tří kategorií. Jde o primér (zemědělství, rybolov, atd.), sekundér (průmysl, těžba, atd.) a terciér (služby, školství, kultura, atd.). Z ruprechtického obyvatelstva spadá do priméru 1,92 %, do sekundéru 50,3 %, a do terciéru 47,7 %.⁸⁴

⁷⁸ Index stáří vyjadřuje, kolik obyvatel ve věku 65 a více připadá na 100 dětí do 15 let. Pokud je hodnota menší než 100, tak mládež převažuje na staršími.

⁷⁹ SKŘIVÁNKOVÁ, ŠVÁCHA, JIRKALOVÁ, NOVOTNÁ, 2016, str. 313.

⁸⁰ Tamtéž.

⁸¹ Index ekonomické zátěže vyjadřuje, kolik obyvatel v neproduktivním věku, tedy mládež do 15 let a osoby nad 65 let, připadá na 100 obyvatel v produktivním věku.

⁸² SKŘIVÁNKOVÁ, ŠVÁCHA, JIRKALOVÁ, NOVOTNÁ, 2016, str. 319.

⁸³ Tamtéž, str. 321.

⁸⁴ SKŘIVÁNKOVÁ, ŠVÁCHA, JIRKALOVÁ, NOVOTNÁ, 2016, str. 323.

Chomutov: Březenecká

Výstavba: 1970–1980

Počet bytů: 3 040

Hlavní dodavatel: Pozemní stavby Ústí nad Labem

Architektonický návrh: Rudolf Bergr, Vladislav Valoušek, František Machač, Vladislav Stelzig

Vývoj města Chomutov po druhé světové válce byl z hlediska nové výstavby poměrně výrazný. Již od konce 40. let minulého století docházelo v této oblasti k rozvoji průmyslu. Do města přicházely nové pracovní síly. Od roku 1948 byly budovány obytné objekty, novou podobu dostalo také centrum města, které bylo částečně zbouráno a přestavěno. Potřeba pracovníků pro rozvíjející se průmysl byla ale stále větší a bytový nedostatek stále trval i na počátku 60. let. Mezi nové obyvatele města nepatřili jen ti, kteří přišli za prací, ale také obyvatelé vesnic, které byly z důvody těžby uhlí zbourány.⁸⁵

Výstavba pokračovala, a to již prostřednictvím panelové technologie. První velké chomutovské panelové sídliště bylo postaveno v širším centru města, v oblasti dnešní Bezručovy ulice. V územním plánu z roku 1963 se objevil již déle zvažovaný záměr výstavby několika sídlištních celků v prostoru mezi Chomutovem a nedalekým Jirkovem. Cílem bylo obě města propojit a poskytnout bytové možnosti pro další růst města. Bylo uvažováno o počtu 95 000 obyvatel v roce 1975 v aglomeraci Chomutov – Jirkov.⁸⁶

Jedním z plánovaných celků bylo i sídliště Březenecká. Záměr byl vybudovat místo k bydlení s řadou služeb. Mimo běžné občanské vybavenosti (obchody, pošta, škola, apod.) zde měla být i nemocnice, bazén, sportovní areál, podzemní garáže nebo domov důchodců. Větší část tohoto záměru však zůstala nerealizována a postaveny tak byly nakonec především panelové domy určené k bydlení.⁸⁷

⁸⁵ BINTEROVÁ, Zdeňka. *Dějiny Chomutova*. Ilustroval Jaroslav PACHNER. Chomutov: Okresní muzeum, 1997. ISBN 80-238-3630-7, str. 89.

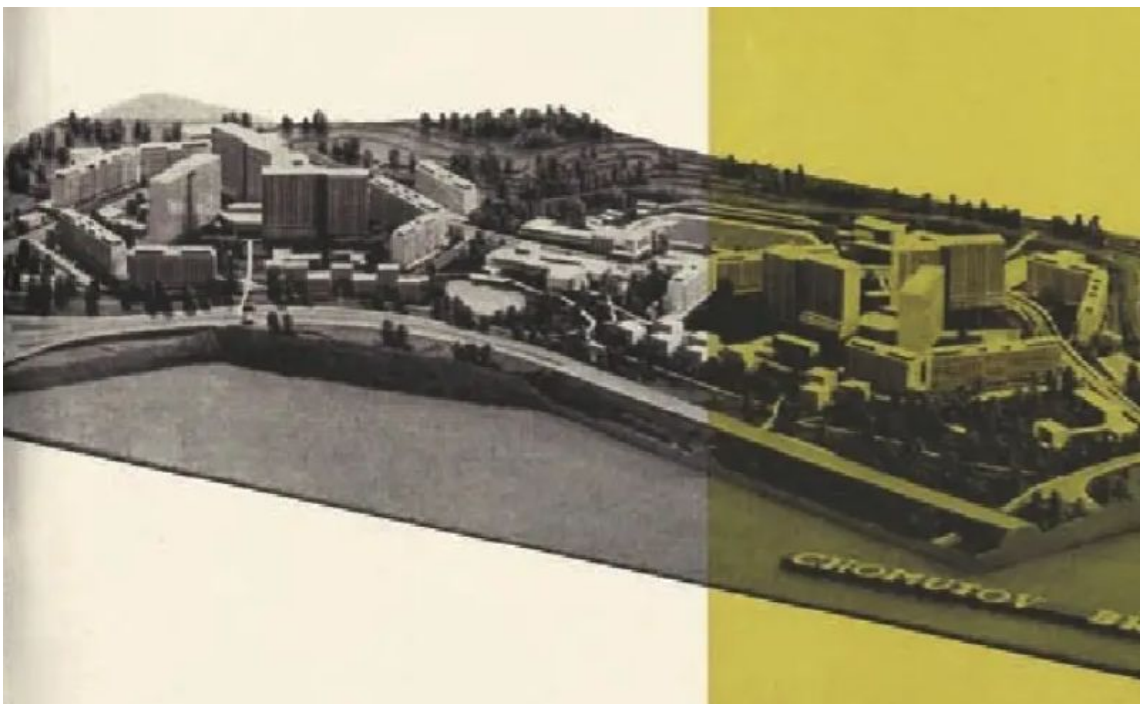
⁸⁶ Tamtéž.

⁸⁷ RAK, Petr a Jaroslav PACHNER. Chomutovská uličnice: stavebně-územní proměny a vývoj názvů ulic v Chomutově, Horní Vsi a Spořicích. V Ústí nad Labem: Pro Město Chomutov vydal Albis international, 2005. ISBN 80-86971-81-3, str. 92. (Dále jen: RAK, PACHNER, 2005).

Stavba a technologie

Jak již bylo zmíněno, dlouhodobým cílem se stalo zvýšení počtu obyvatel a vytvoření základů chomutovsko-jirkovské aglomerace. Klíčovým kritériem tedy byl počet postavených bytů, který přímo ovlivňoval metodu výstavby. Územní plán uvádí, že cílem je stavět „s maximálním soustředěním bytových jednotek při maximálním využití skladby bytů.“ Délka staveb mohla dosahovat až devadesáti metrů a výška až šestnácti podlaží.⁸⁸

Ovšem na stavbu takto masivních panelových domů nebyla tehdejší typizovaná technologie připravená a vhodná. Autoři tedy museli hledat řešení mimo rámec tehdejší běžné typizované technologie. Možnosti byly dvě. Buď na vymezeném území postavit více menších panelových domů, nebo realizovat masivní stavby experimentálním a netradičním způsobem. Protože stavba většího množství menších objektů by znamenala hustší zastavění oblasti, tak se architekt Rudolf Bergr se rozhodl pro druhou možnost.⁸⁹

Obrázek 4: Plán sídliště Březenecká. Zobrazeny jsou oba okrsky a původně plánovaných 6 experimentálních domů. Ty jsou umístěny uprostřed okrsků. Realizovány nakonec byly pouze tři z nich v okrsku IX. (na fotografii vlevo). (Zdroj: Reprodukce z knihy 20 let práce Krajského projektového ústavu v Ústí nad Labem, kolektiv autorů, 1969).

⁸⁸ Tamtéž.

⁸⁹ SKŘIVÁNKOVÁ, ŠVÁCHA, JIRKALOVÁ, NOVOTNÁ, 2016, str. 289.

Do plánu sídliště, které bylo rozděleno na dva okrsky, doprostřed z obou zasadil tři osmnáctipodlažní masivní experimentální domy, přičemž tyto domy byly rozmístěny tak aby mezi sebou svíraly úhel 120° a vzájemně si tak neclonili. Mezi nimi byla zbudována výrazně nižší šestiúhelníková budova s restaurací a dalšími službami, která vyplnila prostor mezi domy. Okolo bylo rozmístěno několik domů o čtyřech až osmi podlažích řešených běžně používanou konstrukční soustavou T 06 B.⁹⁰

Šlo o řešení v tehdejší Československu naprosto unikátní, na které ovšem nebylo v následujících letech navázáno a zůstalo tak pouze u chomutovských staveb. Ty byly na rozdíl od projektu postaveny pouze tři. V druhém okrsku se nahradily menšími a méně pracnými stavbami. Právě vysoká technologická náročnost byla důvodem, proč byly experimentální domy postaveny pouze tři. Již samotný projekt architekta Bergra vyvolal nesouhlasné stanovisko městského národního výboru, který se v dubnu 1968 vyjádřil, že: „*technologické a dispoziční řešení 16 podlažních atypických objektů se zdá ekonomicky neúnosné a neefektivní.*“ I přes to byly tři tyto domy postaveny, navíc o dvě patra vyšší.⁹¹

V době výstavby, tedy v 70. letech, nebylo československé stavebnictví vybaveno na stavby této velikosti. A to ani materiálově, ani technologicky. Stavba experimentálních domů tak přinesla řadu komplikací. Autor Rudolf Bergr se při stavbě domu výrazně inspiroval dílem známého architekta Le Corbusiera, domem Unité d'habitation v Marseille, mimo jiné i v rovině technologie výstavby. Dům Unité d'habitation byl stavěn metodou litého (taženého) betonu. Tato metoda spočívala v odlévání panelů z betonu přímo na skeletu domu do připraveného bednění.⁹²

Při stavbě chomutovských domů bylo použito zjednodušené řešení, kdy se tažený beton používal pouze na obvodové a příčné nosné stěny a kombinoval se s prefabrikovanými díly. I přes tuto zjednodušenou variantu docházelo k problémům a prodlevám, protože stavbaři byli zvyklí zejména na práci se standardními prefabrikovanými panely. I proto odmítli postavit tři zbývající experimentální domy ve

⁹⁰ SKŘIVÁNKOVÁ, ŠVÁCHA, JIRKALOVÁ, NOVOTNÁ, 2016, str. 289.

⁹¹ RAK, PACHNER, 2005, str. 93.

⁹² RÖDLING, Jan. Chomutovské Experimenty: původně jich mělo být šest. *Chomutovský deník* [online].

11.8.2009 [cit. 2020-05-02]. Dostupné z:

https://chomutovsky.denik.cz/zpravy_region/chomutovske-experimenty-puvodne-jich-melo-byt-dvak.html

druhém okrsku.⁹³

Architektura a estetika

Projekt sídliště vyhotovil Ateliér 2 krajského Stavoprojektu. Tento ateliér vedl Rudolf Bergr, který byl autorem právě experimentálních domů a několika objektů občanské vybavenosti. Zbývající záležitosti měli na starosti Bergrovi kolegové z ateliéru, tedy Vladislav Valoušek, František Machač a Vratislav Stelzig.⁹⁴

Provedení sídliště bylo atypické, zejména experimentální domy. A to jak exteriérově, tak interiérově. Při pohledu zvenčí jde o nepřehlédnutelné dominanty, které jsou dobře viditelné na chomutovském horizontu. Vějířovité postavení budov vytváří zajímavý prostor uprostřed, ale zejména zajišťuje dobré oslunění interiéru a také určitou intimitu obyvatel, kteří si nehledí navzájem do oken. Výrazným architektonickým prvkem na každém z experimentů je požární monolitické schodiště na boku budovy.

Obrázek 5: Sídlíště Březenecká ve výstavbě. Vidět jsou dva ze tří experimentálních domů, mezi ostatní zástavbou vynikají výškou. (Zdroj: Odbor rozvoje a investic města Chomutov)

⁹³ RAK, PACHNER, 2005, str. 92

⁹⁴ SKŘIVÁNKOVÁ, ŠVÁCHA, JIRKALOVÁ, NOVOTNÁ, 2016, str. 289.

Ze své marseillské předlohy si chomutovské domy vzaly nejrůznější prvky a řešení. Jedním z nich je to, že domy z velké části stojí na železobetonových podporách ve tvaru „V.“ Toto umožňuje využívat prostor pod domem k parkování a pro pěší.

Dalším výrazným prvkem exteriéru byla fasáda domů, realizovaná technologií „béton brut,“ tedy pohledového betonu s otisky dřevěného bednění. Odkazy na Unité d'habitation se nacházely i v interiéru. V každém z chomutovských experimentů bylo 230 bytů. Ty byly řešeny jako garsoniéry nebo mezonetové byty 3+1 a 4+1. Mezonetové byty byly málo užívaným řešením. „Unikátní koncept mezonetového domu v těchto obrovitých rozměrech byl i v evropském měřítku výjimečný.“⁹⁵

Bylo nutné vytvořit systém bytů zasouvaných nad sebe, což ovšem umožnilo rozložit prostor bytů napříč celým domem, díky čemuž mohlo do bytů proudit slunce z obou stran. V domě byly také prostory, které částečně umožňovaly setkávání kolektivu.⁹⁶

Tři chomutovské experimentální domy byly atypickým řešením, které přineslo masivní budovy s výjimečnými prvky. „Z kolosálnosti, brutální síly, iracionality i ze scénického účinku této mohutné budovy, stejně tak jako ze specifické sociologie soužití v tomto 'vertikálním městě s mezonetovými byty' v Chomutově, se pro nemalou skupinu obyvatel stávají, v čase pozdní moderny, v čase kultury rozptylování přitažlivé hodnoty.“⁹⁷

Demografická struktura

Na sídlišti Březenecká žilo v roce 1980 celkem 8 366 obyvatel, což tvořilo 16 % tehdejší populace Chomutova. Dalším sledovaným aspektem je index stáří. Ten ve sledovaném roce 1980 na sídlišti Březenecká dosahoval hodnoty 16, což je hodnota vypovídající o výrazně převažujícím poměru mládeže do patnácti let nad osobami staršími šedesáti pěti let věku.⁹⁸

⁹⁵ ŠEVČÍK, Oldřich a Ondřej BENEŠ. *Architektura 60. let: "zlatá šedesátá léta" v české architektuře 20. století*. Praha: Grada, 2009. ISBN 978-80-247-1372-4, str. 393.

⁹⁶ SKŘIVÁNKOVÁ, ŠVÁCHA, JIRKALOVÁ, NOVOTNÁ, 2016, str. 289.

⁹⁷ ŠEVČÍK, Oldřich a Ondřej BENEŠ. *Architektura 60. let: "zlatá šedesátá léta" v české architektuře 20. století*. Praha: Grada, 2009. ISBN 978-80-247-1372-4, str. 393.

⁹⁸ Index stáří vyjadřuje, kolik obyvatel ve věku 65 a více připadá na 100 dětí do 15 let. Pokud je hodnota menší než 100, tak mládež převažuje na staršími. SKŘIVÁNKOVÁ, ŠVÁCHA, JIRKALOVÁ, NOVOTNÁ, 2016, str. 313.

Index ekonomické zátěže, tedy počet obyvatel v neproduktivním věku na 100 obyvatel v produktivním věku vyjadřuje hodnota 62, což je naopak hodnota v rámci sídlišť budovaných v této době spíše vyšší.^{99 100}

Velikost domácností, které sídliště obývaly, je následující: jednočlenné domácnosti tvořily 19,37 % sídliště, dvoučlenné 21,23 %, tříčlenné 22,99 %, čtyřčlenné 27,87 % a pěti a více členné pak 8,53 %.¹⁰¹

Vzdělanostní struktura byla rozdělena do čtyř kategorií. Významnou část obyvatel sídliště tvořily osoby se základním vzděláním a střední školou bez maturity. U základního vzdělání šlo o 39,41 %, u střední školy bez maturity pak o 39,44 %. Absolventi střední školy s maturitou tvořili 15,88 % obyvatel. Vysokoškolsky vzdělaných bylo pouhých 3,83 %. Oproti celému obyvatelstvu Chomutova byly na sídlišti Březenecká více zastoupen podíly středoškolsky vzdělaných bez maturity a vysokoškolsky vzdělaných. Naopak osob se základním vzděláním a středoškolsky vzdělaných s maturitou bylo na sídlišti Březenecká procentuálně méně.¹⁰²

Posledním sledovaným demografickým prvkem je složení obyvatel dle sektoru ekonomické činnosti. Dělení je rozděleno na primér (zemědělství, rybolov, atd.), sekundér (průmysl, těžba, atd.) a terciér (služby, školství, kultura, atd.). Na chomutovském sídlišti Březenecká byl primér zastoupen 3,46 % obyvatel, sekundér 59,04 % a terciér 37,5 %.¹⁰³

⁹⁹ SKŘIVÁNKOVÁ, ŠVÁCHA, JIRKALOVÁ, NOVOTNÁ, 2016, str. 313.

¹⁰⁰ Index ekonomické zátěže vyjadřuje, kolik obyvatel v neproduktivním věku, tedy mládež do 15 let a osoby nad 65 let, připadá na 100 obyvatel v produktivním věku.

¹⁰¹ SKŘIVÁNKOVÁ, ŠVÁCHA, JIRKALOVÁ, NOVOTNÁ, 2016, str. 319.

¹⁰² Tamtéž, str. 321.

¹⁰³ Tamtéž, str. 323.

Komparace

Všechna tři porovnávaná panelová sídliště byla vyprojektována v šedesátých letech. Tato doba se až do událostí roku 1968 vyznačovala uvolněním v různých oblastech lidské činnosti. Architektura nebyla výjimkou a tak v této době vznikaly ambiciózní návrhy, experimentovalo se a architekt mohl do podoby sídliště zasáhnout více, než například v době normalizace.

Efekt tohoto uvolnění ale nebyl vždy úplný a zdaleka ne vše, co bylo plánováno, se podařilo realizovat. Hlavním důvodem byla stále přítomná ekonomizace výstavby, tedy snaha postavit co nejvíce bytů za co nejméně peněz. Dále pak technologická a materiálová nevyspělost československého stavitelství. Současně je také nutné uvést, že situace ve výstavbě se s rokem 1968 výrazně změnila. Ne vše, co bylo naplánováno v uvolněných šedesátých letech, se podařilo v normalizačních sedmdesátých a osmdesátých letech postavit.

Stavba a technologie

Co se týká technologie výstavby, tak z této trojice vyniká sídliště v Březenecká, respektive experimentální domy, v Chomutově, kde byla použita nestandardní technologie litého betonu kombinovaná s použitím prefabrikátů. V Ruprechticích a na Severní Terasě byla použita běžná technologie typizovaných panelů. Chomutovské Experimenty vynikají i v další kategorii, kterou je vnitřní dispozice bytů. Ty zde byly vyjma garsonek mezonetové a postavené na celou šířku domu, takže obyvatelé měli okna na obou koncích svého bytu. Na ruprechtickém sídlišti byly domy stavěny v rámci konstrukční soustavy T 06 B, šlo tedy o běžné byly vzhledem k době výstavby. Stejně tomu bylo i na sídlišti Severní Terasa.

Struktura bytů byla na všech sídlištích pestrá, na Severní Terasě byly budovány byty od garsoniér až po 4+1, v Ruprechticích od garsoniér až po 3+1 a v Chomutově garsoniéry a byty 3+1 a 4+1. Ve výstavbě ale převažovaly větší byty, což je viditelné také ze statistiky velikosti domácností v demografické části této práce.

Chomutovské sídliště Březenecká a liberecké sídliště Ruprechtice spojuje to, že mají dominanty, které reprezentují celé sídliště. V Chomutově to jsou tři nepřehlédnutelné Experimenty, v Liberci pak dům Hokejka. V Ústí nad Labem takováto dominanta chybí.

Všechna tři sídliště pak mají společné to, že svým obyvatelům nabízí výhledy do širého kraje. Z chomutovského a ústeckého sídliště je možné pozorovat Krušné hory a České středohoří, z ruprechtické Hokejky je pak výhled na Ještědské pohoří a Lužické hory.

Byť chomutovské Experimenty a libereckou Hokejku předurčuje k dobrému výhledu jejich výška a ústeckou Severní Terasu pak její dobré postavení nad městem, tak na kritérium výhledu bylo myšleno již při projektování. To potvrdil v kapitole o Severní Terasě architekt Krejčí. Podobné zmínky lze najít i v dobových zdrojích a stavebních plánech. *„Výslovný důraz na výhledy, které bydlení v jednotlivých domech umožní, a záměrnou orientaci hlavního průčelí na jih směrem k Ještědu a Lužickým horám. Modernistický, místy dost sebevědomý zásah architektů do panoramatu města omlouvají obyvatelé vybraných libereckých sídlišť, včetně těch ruprechtických, hrdým líčením všech horských dominant, které mohou ze svých oken sledovat.“*¹⁰⁴

Podobnost můžeme najít i v umístění všech tří sídlišť. Všechna byla realizována v lokalitách mimo centrum, ve volném prostoru směrem ven z města. Pro Ústí nad Labem šlo do určité míry pro nutnost, protože míst pro tak rozsáhlou výstavbu nebylo ve městě mnoho. Chomutov umístěním sídliště Březenecká sledoval záměr vytvoření chomutovsko-jirkovské aglomerace. Liberec vybral lokalitu Ruprechtic z důvody, aby byla tamní výstavba zahuštěna.

Všechna tři sídliště také spojuje to, že byla realizována státními podniky. V případě chomutovského a ústeckého sídliště šlo o Pozemní stavby Ústí nad Labem, v případě libereckých Ruprechtic pak o Pozemní stavby Liberec. Lišila se doba výstavby sídlišť. Prvním dokončeným bylo sídliště Ruprechtice, to bylo ve výstavbě v letech 1967–1972. Druhým byla chomutovská Březenecká, budovaná v letech 1970–1980. Nejdéle trvala výstavba v Ústí nad Labem, kde Severní Terasa vznikala v letech 1967–1990, navíc nebyla dokončena.

Architektura a estetika

Komparovaná sídliště poměrně dobře odpovídají době, ve které byly vyprojektována. Byla navržena architektky v šedesátých letech, ovšem dokončována byla v

¹⁰⁴ SKŘIVÁNKOVÁ, ŠVÁCHA, JIRKALOVÁ, NOVOTNÁ, 2016, str. 284.

letech osmdesátých, respektive sedmdesátých v případě chomutovské Březenecké. Ani jedno ze sídlišť nebylo realizováno bez výrazných zásahů do záměrů architektů. Ústecké sídliště Severní Terasa se muselo přizpůsobovat výškou budov a zejména přišlo o sektorové centrum, které nebylo postaveno. Na sídlišti Březenecká byly vybudovány oproti plánovaným šesti experimentálním domům pouze tři. A v libereckých Ruprechticích nebyl realizován dvacetipodlažní věžový dům a naopak byla zvýšena a prodloužena stavba zvaná Hokejka. Ta oproti předchozím plánům nestojí na betonových podporách a nezískala obytnou střechu, naopak dostala o jedno zalomení více.

Pokud by sídliště byla postavena tak, jak je architekti naplánovali, šlo by o solidní obytné celky s výbornou vybaveností. I přes to, že realizace byla od plánů odlišná, tak na všech sídlištích můžeme vidět kvalitní prvky a práce architektů je rozhodně lépe viditelná než na jednolitých normalizačních sídlištích.

Kromě zajímavého řešení bytů v Experimentech (mezonety) a dobrého zpracování vnitřních prostor v Hokejce se nabízí také srovnání toho, jak dokázali architekti zasadit sídliště do krajiny a zda věnovali prostor také veřejné zeleni. V tomto ohledu vynikají sídliště Severní Terasa a Ruprechtice. Architekti ústeckého sídliště dokázali citlivě zpracovat jeho zasazení do svažitého terénu a navíc jeho jádrem učinili centrální park, místo pro relax a zábavu v betonové zástavbě.

Kvalitní zpracování prostor mezi domy má i ruprechtické sídliště. Domy jsou zde v dostatečných vzdálenostech, atmosféra sídliště je uvolněná, na veřejných prostranstvích je zeleň bohatě zastoupena.

V rámci dobových a stavebně politických možností tak všechna tři komparovaná sídliště představují kvalitní zpracování panelové výstavby. Nabízejí unikáty v podobě Experimentů a Hokejky nebo ústeckého sídliště nad městem.

Demografická struktura

Data z roku 1980, ze kterých vychází porovnání demografie jednotlivých sídlišť nabízí hned několik prvků, na které se lze zaměřit a mezi jednotlivými sídlišti je vzájemně komparovat.

Velikost sídliště a jeho důležitost pro město můžeme měřit dle různých faktorů. Na počet postavených bytů bylo nejbohatší ústecké sídliště Severní Terasa, kde jich vzniklo 6 750. Druhá je chomutovská Březenecká, kde jich bylo 3 040, třetí jsou Ruprechtice s 1 485 byty.

Z hlediska procentuálního vyjádření toho, kolik obyvatel daného města bydlelo na daném sídlišti se ukázalo, že u Březenecké v Chomutově to bylo 16 %, v případě Severní Terasy 15 % a u Ruprechtic 5 %. Dle obou výše uvedených kritérií tak můžeme liberecké sídliště Ruprechtice označit za nejmenší, Severní Terasu za sídliště s největším počtem bytů a Březeneckou za největší sídliště vzhledem k celému městu.

Dalším sledovaným kritériem je index stáří, tedy hodnota vyjadřující počet obyvatel ve věku 65 a více let na 100 obyvatel ve věku do 15 let. Výsledky pro jednotlivá sídliště byly následující: Březenecká 16, Severní Terasa 17 a Ruprechtice 32. Sídlíštěm s největší převahou mladých obyvatel (do 15 let věku) vůči těm starým (65 let a více) byla tedy chomutovská Březenecká, ovšem vzhledem k počtu bytů obyvatel bylo v absolutních číslech nejvíce mladých obyvatel na ústeckém sídlišti Severní Terasa. Největší zastoupení starých obyvatel vykazovalo liberecké sídliště Ruprechtice.

O obyvatelstvu sídlišť vypovídá také index ekonomické zátěže, tedy součet ekonomicky neaktivních obyvatel (mládeže do 15 let a osob ve věku 65 a více) vůči 100 ekonomicky aktivním obyvatelům. U Březenecké činila tato hodnota 62, u Severní Terasy 61 a u Ruprechtic 51. Tento výsledek odpovídá výše uvedenému indexu stáří. U Březenecké a Severní Terasy byl znatelný velký počet mladých obyvatel.

Kritérium velikostní struktury domácností se u sledovaných sídlišť lišilo v rámci nižších jednotek procent. Sídlíště Ruprechtice vynikalo v zastoupení jednočlenných (21,9 %) a dvoučlenných (24,36 %) domácností na sídlišti. Březenecká měla nejvyšší zastoupení tříčlenných (22,99 %) a také pěti a vícečlenných (8,53 %) domácností. Severní Terasa měla má ze sledovaných sídlišť zase nejvyšší zastoupení čtyřčlenných domácností (31,4 %).

Všechna tři sídliště měla obyvatele s vyšším vzděláním než měli obyvatelé ve zbytku jednotlivých měst. To můžeme vidět na datech o vzdělanostní struktuře obyvatel. Obyvatelstvo bylo rozděleno do kategorií: se základním vzděláním, se středním vzděláním bez maturity, se středním vzděláním s maturitou a vysokoškoláci. U sídlišť Severní Terasa

a Ruprechtice platí shodně to, že obě sídliště měla nižší počet obyvatel se základním vzděláním a větší počet osob se středním vzděláním s maturitou i bez a vysokoškoláků, než ve zbytku města. U chomutovské Březenecké toto platí též, ovšem kromě základně vzdělaných zde bylo také méně středoškoláků s maturitou než ve zbytku Chomutova.

Pokud sečteme procentuální zastoupení středoškoláků s maturitou a vysokoškoláků, tak nejvyšší hodnoty dosahuje sídliště v Ruprechticích (34,90 %), druhá je Severní Terasa (32,47 %) a třetí pak Březenecká (19,71 %). Velký rozdíl můžeme na sledovaných sídlištích vidět právě v zastoupení vysokoškoláků. V Ruprechticích šlo o 9,81 % obyvatel, na Březenecké pouze o 3,83 %, což je podprůměrný výsledek i vzhledem k tehdejšímu zastoupení vysokoškoláků v celé populaci, které činilo 4,99 %.

Ekonomická činnost obyvatel, která se vzděláním souvisí, byla pro zkoumání rozdělena do tří kategorií na primér (zemědělství, rybolov, atd.), sekundér (průmysl, těžba, atd.) a terciér (služby, školství, kultura, atd.). Podíl priméru byl na sledovaných sídlištích minimální. Na Severní Terasě šlo o 0,9 % obyvatel, v Ruprechticích o 1,92 % obyvatel a na Březenecké pak o 3,46 %. Významněji se lišilo zastoupení sekundéru a terciéru. Sekundér je nejvíce zastoupen u sídliště Březenecká (59,04 %), následují Ruprechtice (50,3 %) a poté Severní Terasa (42,55 %). Tyto výsledky se tím pádem nutně odráží ve zastoupení terciéru. Z obyvatel Březenecké jde pouze o 37,5 %, u Ruprechtic o 47,77 % a největší zastoupení má Severní Terasa s 56,55 %. Výsledky Severní Terasy v této statistice s malými odchylkami kopírují výsledky celého Ústí nad Labem. To je vzhledem k průmyslovému charakteru celého regionu překvapivé zjištění a odhalení jeho příčin může být výzvou k dalšímu zkoumání.

Závěr

Komparace vybraných sídlišť přinesla v každé porovnávané kategorii zajímavé informace, které přinášejí odpovědi na otázky stanovené v úvodu této práce.

V kategorii stavba a technologie bylo zjištěno, že zatímco sídliště Ruprechtická a Severní Terasa vznikala dle standardních dobových technologií, tak experimentální domy na sídlišti Březenecká v Chomutově vynikají použitím netradiční metody litého betonu. Mimo to vynikají chomutovské Experimenty i mezonetovým řešením bytů, zatímco na sídlištích Severní Terasa a Ruprechtice byly použity běžné konstrukční soustavy. Současně bylo zjištěno, že všechna komparovaná sídliště se během výstavby potýkala s problémy materiálové a technologické podstaty, což souviselo s celkovým stavem tehdejšího československého hospodářství. Všechna sídliště také byla budována státním podnikem Pozemní stavby.

Z hlediska architektonického a estetického se ukázalo, že všechna sídliště byla svými architekty plánována jinak, dalo by se říci lépe, než byla následně realizována. To bylo způsobeno nutností ekonomizace výstavby a politickými rozhodnutími, která ovlivňovala finální podobu sídlišť. Na druhou stranu se potvrdila informace obsažená v kapitole o periodizaci výstavby sídlišť. Ta uvádí, že v období šedesátých let, tedy dle periodizace v humanistické fázi, docházelo k větší volnosti pro práci architektů, bylo možno se inspirovat v zahraničí a větší důraz byl kladen na kvalitu bydlení, životní prostředí a zázemí sídlišť. Toto potvrzují chomutovské Experimenty, inspirované marseillským domem Unité d'habitation, centrální park na sídlišti Severní Terasa nebo rozvolněná prostranství se zelení na sídlišti v Ruprechticích.

Z demografického hlediska se potvrdila východiska z teoretické kapitoly o demografii. Na všech sledovaných sídlištích byla poměrně výrazná převaha obyvatel do 15 let nad obyvateli ve věku 65 a více let. Stejně tak se potvrdilo, že panelová sídliště nebyla útočištěm sociálně slabých a nevzdělaných vrstev společnosti, jak tomu bylo v některých západních zemích. Srovnávaná sídliště naopak zpravidla vykazovala lepší vzdělanost svých obyvatel, než jaká byla ve zbytku daného města. Sídliště Severní Terasa a Ruprechtice pak vykazuje větší procento obyvatel zaměstnaných v oblasti terciéru (služby, školství, kultura, atd.) než zbytek města.

Dle zjištěného můžeme stanovit následující: komparovaná severočeská sídliště se liší v použité stavební technologii i celkové typologii, ovšem je zde řada prvků a skutečností, které sídliště spojují. Těmito prvky a skutečnostmi jsou nenaplněné záměry architektů, problémy související s výstavbou, snaha o kvalitní řešení zázemí sídliště a dostatek zeleně, jeden realizátor v podobě státního podniku Pozemní stavby a důraz na ekonomizaci výstavby. S odstupem času a s vědomím toho, jak byla sídliště projektována v období normalizace, můžeme říci, že komparovaná sídliště jsou v rámci dobových zvyklostí a možností ukázkou kvalitní panelové výstavby.

Summary

In the category of construction and technology, it was found that while the Ruprechtická and Severní Terasa housing estates were built according to standard technologies of the period, the experimental houses in the Březenecká housing estate in Chomutov excel in using a non-traditional method of cast concrete. In addition, the Chomutov Experiments also excel in maisonette solutions of flats, while in the Severní Terasa and Ruprechtice housing estates were used the common structural systems T 06 B and NKS B 70, which was related to the overall state of the then Czechoslovak economy. All housing estates were also built by the state-owned company Pozemní stavby.

From the architectural and aesthetic point of view, it turned out that all housing estates were planned differently by their architects, one could say better than they were subsequently realized. This was due to the need to economize construction and political decisions that affected the final appearance of housing estates. On the other hand, the information contained in the chapter on the periodization of housing construction was confirmed. It states that in the period of the 1960s, which was the humanistic phase according to periodization, there was more freedom for the work of architects, it was possible to be inspired abroad and greater emphasis was placed on the quality of housing, environment and housing estates. This is confirmed by the Chomutov Experiments, inspired by the Marseille House Unité d'habitation, the central park in the Severní Terasa housing estate, or the open spaces with greenery in the housing estate in Ruprechtice.

From the demographic point of view, the starting points from the theoretical chapter on demography were confirmed. In all monitored housing estates, there was a relatively significant predominance of the population under the age of 15 over the population aged 65 and over. It was also confirmed that prefabricated housing estates were not a refuge for the socially weak and uneducated sections of society, as in some Western countries. Compared housing estates, on the other hand, usually showed better education of their inhabitants than in the rest of the city. The housing estate Severní Terasa and Ruprechtice shows a higher percentage of inhabitants employed in the tertiary area (services, education, culture, etc.) than the rest of the city.

Použité zdroje

Prameny

Usnesení ústředního výboru Komunistické strany Československa k řešení bytového problému v ČSR do roku 1970. Rudé právo. Praha: Komunistická strana Československa, 1959, 39(66).

Literatura

20 let práce Krajského projektového ústavu v Ústí nad Labem. Ústí nad Labem: Krajský projektový ústav Ústí nad Labem, 1969.

BINTEROVÁ, Zdeňka. Dějiny Chomutova. Ilustroval Jaroslav PACHNER. Chomutov: Okresní muzeum, 1997. ISBN 80-238-3630-7.

HERMANOVÁ, Hana, ŠVÁCHA, Rostislav, ed. Slavné vily Středočeského kraje. Praha: Foibos, 2010. Slavné vily. ISBN 978-80-87073-22-3.

HORSKÁ, Pavla, Eduard MAUR a Jiří MUSIL. Zrod velkoměsta: urbanizace českých zemí a Evropa. Praha: Paseka, 2002. ISBN 80-7185-409-3.

ILLNER, Michal. Čím byla, jsou a čím se mohou stát naše sídliště. Beton: technologie - konstrukce - sanace. 2008, (3).

KAISER, Vladimír a Kristina KAISEROVÁ, ed. Dějiny města Ústí nad Labem. Ústí nad Labem: Městský úřad Ústí nad Labem, 1995. ISBN 80-901761-5-1.

KREJČÍ, Václav. Ústí nad Labem rozvoj města 1950 – 2010. Ústí nad Labem: Statutární město Ústí nad Labem, 2013. ISBN 978-80-86646-39-8.

PROVAZNÍK, Vladimír. Severní Terasa v Ústí nad Labem. Architektura ČSR. 1973, XXXII(3).

RAK, Petr a Jaroslav PACHNER. Chomutovská uličnice: stavebně-územní proměny a vývoj názvů ulic v Chomutově, Horní Vsi a Spořicích. V Ústí nad Labem: Pro Město

Chomutov vydal Albis international, 2005. ISBN 80-86971-81-3.

Severní Terasa, nová obytná čtvrť Ústí nad Labem. Architektura ČSR. 1982, XLI(2).

SKŘIVÁNKOVÁ, Lucie, Rostislav ŠVÁCHA Karolína JIRKALOVÁ a Eva NOVOTNÁ. Paneláci 1: Padesát sídlišť v českých zemích. V Praze: Uměleckoprůmyslové museum, 2016. ISBN 978-80-7101-161-3.

SKŘIVÁNKOVÁ, Lucie, Rostislav ŠVÁCHA, Martina KOUKALOVÁ a Eva NOVOTNÁ. Paneláci 2: Historie sídlišť v českých zemích 1945 - 1989. Praha: Uměleckoprůmyslové museum, 2017. ISBN 978-80-7101-169-9.

SPURNÝ, Matěj. Most do budoucnosti: laboratoř socialistické modernity na severu Čech. Praha: Univerzita Karlova v Praze, nakladatelství Karolinum, 2016. ISBN 978-80-246-3332-9.

ŠEVČÍK, Oldřich a Ondřej BENEŠ. Architektura 60. let: "zlatá šedesátá léta" v české architektuře 20. století. Praha: Grada, 2009. ISBN 978-80-247-1372-4

ŠTVÁN, Jaromír. K soutěži na Severní Terasu v Ústí nad Labem. Architektura ČSSR. 1964, XXIII(1).

TECHNIK, Svatopluk. Liberecké domy hovoří. Liberec: Úřad města Liberce, 1993, II.

ZADRAŽILOVÁ, Lucie. Když se utopie stane skutečností. Praha: Uměleckoprůmyslové museum, 2013. ISBN 978-80-7101-133-0.

ZEMAN, Jaroslav. Liberec: urbanismus, architektura, industriál, pomníky, objekty, památky. Liberec: Knihy 555, 2011. ISBN 978-80-86660-33-2.

Internet

KRSEK, Martin. *Navrhli jsme i Jižní Terasu pro 50 tisíc lidí, říká autor sídlišť v Ústí.*

Idnes.cz. 2013. Dostupné také z:

https://usti.idnes.cz/stavba-sidliste-severni-terasa-a-plany-na-jizni-terasu-v-usti-nad-labem-lzy-/usti-zpravy.aspx?c=A131216_2012547_usti-zpravy_alh

Panelaci.cz [online]. Dostupné z: <http://www.panelaci.cz/stranka/>

RÖDLING, Jan. Chomutovské Experimenty: původně jich mělo být šest. Chomutovský deník [online]. 11.8.2009 [cit. 2020-05-02]. Dostupné z:

https://chomutovsky.denik.cz/zpravy_region/chomutovske-experimenty-puvodne-jich-melo-byt-dvak.html

Sociologická encyklopedie: Komparace [online]. Dostupné z:

<https://encyklopedie.soc.cas.cz/w/Komparace>

Václav Krejčí o projektu Severní Terasy. In: YouTube [online]. [cit. 2020-05-05].

Dostupné z: <https://www.youtube.com/watch?v=YTEj-ybMEVU>

Vývoj konstrukčních soustav. Panelaky.info [online]. 2016. Dostupné z:

http://panelaky.info/vyvoj_panelaku/

Ostatní

Interview s Petrem PLICHTOU, vývojovým pracovníkem podniku Pozemní stavby Ústí nad Labem, 7. 5. 2020

Obrázky

Obrázek 1: Centrální park na sídlišti Severní Terasa. (Zdroj: internetové stránky Muzea města Ústí nad Labem. Dostupné zde: <http://www.muzeumusti.cz/v1901/Severni-Terasa-nedokoncena>)

Obrázek 2: Jeden ze dvou domů na sídlišti, které byly postaveny na betonových podporách. V pozadí panorama hor. (Zdroj: Reprodukce z knihy Ústí nad Labem, rozvoj města 1950 – 2010 od Václava Krejčího, 2013)

Obrázek 3: Část panelového domu Hokejka se zalomením. (Zdroj: internetové stránky In alten und neuen Städten. Dostupné zde:

<https://inaltenundneuenstaedten.wordpress.com/2015/04/15/wohngebiet-ruprechtice/>)

Obrázek 4: Plán sídliště Březenecká. (Zdroj: Reprodukce z knihy 20 let práce Krajského projektového ústavu v Ústí nad Labem, kolektiv autorů, 1969).

Obrázek 5: Sídliště Březenecká ve výstavbě. (Zdroj: Odbor rozvoje a investic města Chomutov)

Teze bakalářské práce

TEZE BAKALÁŘSKÉ PRÁCE	
Jméno:	Jaroslav Vondrák
E-mail:	jar.vondrak@seznam.cz
Studijní obor:	Soudobé dějiny
Semestr a školní rok zahájení práce:	LS 2019
Semestr a školní rok ukončení práce:	LS 2020
Vedoucí bakalářského semináře:	doc. PhDr. Jiří Vykoukal, CSc.
Vedoucí práce:	PhDr. Petr Šafařík
Název práce:	Severočeská panelová výstavba: Komparace sídlišť Severní Terasa, Ruprechtice a Březenecká
Charakteristika tématu práce (max. 10 řádek):	Panelová výstavba patřila k významným a v našich podmínkách hojně užívaným urbanistickým řešením bytové poptávky. Zejména v druhé polovině minulého století, na kterou se práce zaměřuje. V této době vzniklo mnoho panelových staveb a sídlišť, která jsou dodnes do určité míry unikátním sociálním prostorem. Severočeský kraj, který je předmětem zkoumání, těchto staveb nabízí velké množství. V rámci bakalářské práce budou zkoumány tři z nich. Sídlíště Severní Terasa v Ústí nad Labem, sídlíště Ruprechtice v Liberci a sídlíště Březenecká v Chomutově. Tyto sídlíštní celky budou komparovány ve třech kategoriích: 1) stavba a použitá technologie, 2) architektura a estetika sídliště, 3) demografická struktura sídliště. Cílem práce je zjistit, zda byla výstavba těchto sídlišť technologicky odlišná, zda se na některém ze sídlišť uplatnilo netradiční konstrukční řešení a zda si bylo obyvatelstvo vybraných sídlišť v některém z aspektů podobné.
Zdůvodnění úprav a změn tématu od zadání projektu do odevzdání práce (max. 10 řádek):	Od odevzdání prvotního projektu do fáze odevzdání došlo v rámci práce k významným změnám. Původně zamýšleným tématem byla analýza panelové výstavby v Severočeském kraji. Šlo o dost obecné a hůře uchopitelné téma a také vzhledem k rozsahu práce bylo nevhodné. Proto bylo zaměření práce v průběhu přípravné fáze zúženo a konkretizováno. Výzkumná metoda byla změněna z analýzy na komparaci.
Struktura práce (hlavní kapitoly obsahu):	1) Úvod 2) Stručný vhled do problematiky panelové výstavby v Československu 3) Ústí nad Labem: Severní Terasa 4) Liberec: Ruprechtice 5) Chomutov: Březenecká 6) Komparace 7) Závěr
Prameny a literatura (výběrová bibliografie, max. 30 hlavních titulů):	Architektura ČSR. Praha: Klub Architektů, 1989. ISSN 0300-5305.

HORSKÁ, Pavla, Eduard MAUR a Jiří MUSIL. Zrod velkoměsta: urbanizace českých zemí a Evropa. Praha: Paseka, 2002. ISBN 80-7185-409-3.

KAISER, Vladimír a Kristina KAISEROVÁ, ed. Dějiny města Ústí nad Labem. Ústí nad Labem: Městský úřad Ústí nad Labem, 1995. ISBN 80-901761-5-1.

RAK, Petr a Jaroslav PACHNER. Chomutovská uličnice: stavebně-územní proměny a vývoj názvů ulic v Chomutově, Horní Vsi a Spořicích. V Ústí nad Labem: Pro Město Chomutov vydal Albis international, 2005. ISBN 80-86971-81-3.

SKŘIVÁNKOVÁ, Lucie, Rostislav ŠVÁCHA Karolína JIRKALOVÁ a Eva NOVOTNÁ. Paneláci 1: Padesát sídlišť v českých zemích. V Praze: Uměleckoprůmyslové museum, 2016. ISBN 978-80-7101-161-3, str. 289.

SKŘIVÁNKOVÁ, Lucie, Rostislav ŠVÁCHA, Martina KOUKALOVÁ a Eva NOVOTNÁ. Paneláci 2: Historie sídlišť v českých zemích 1945 - 1989. Praha: Uměleckoprůmyslové museum, 2017. ISBN 978-80-7101-169-9.

TECHNIK, Svatopluk. Liberecké domy hovoří. Liberec: Úřad města Liberce, 1993, II.

ZADRAŽILOVÁ, Lucie. Když se utopie stane skutečností. Praha: Uměleckoprůmyslové museum, 2013. ISBN 978-80-7101-133-0.

ZEMAN, Jaroslav. Liberec: urbanismus, architektura, industriál, pomníky, objekty, památky. Liberec: Knihy 555, 2011. ISBN 978-80-86660-33-2.

Podpis studenta a datum

Jaroslav Vondrák

15. května 2020

Schváleno	Datum	Podpis
Vedoucí práce		
Vedoucí bakalářského semináře		
Garant oboru		